

RINGERIKE.

RUNE

Harald Viberg

Denne siden er uten innhold

RINGERIKE

1971 - 1972

UTGITT AV

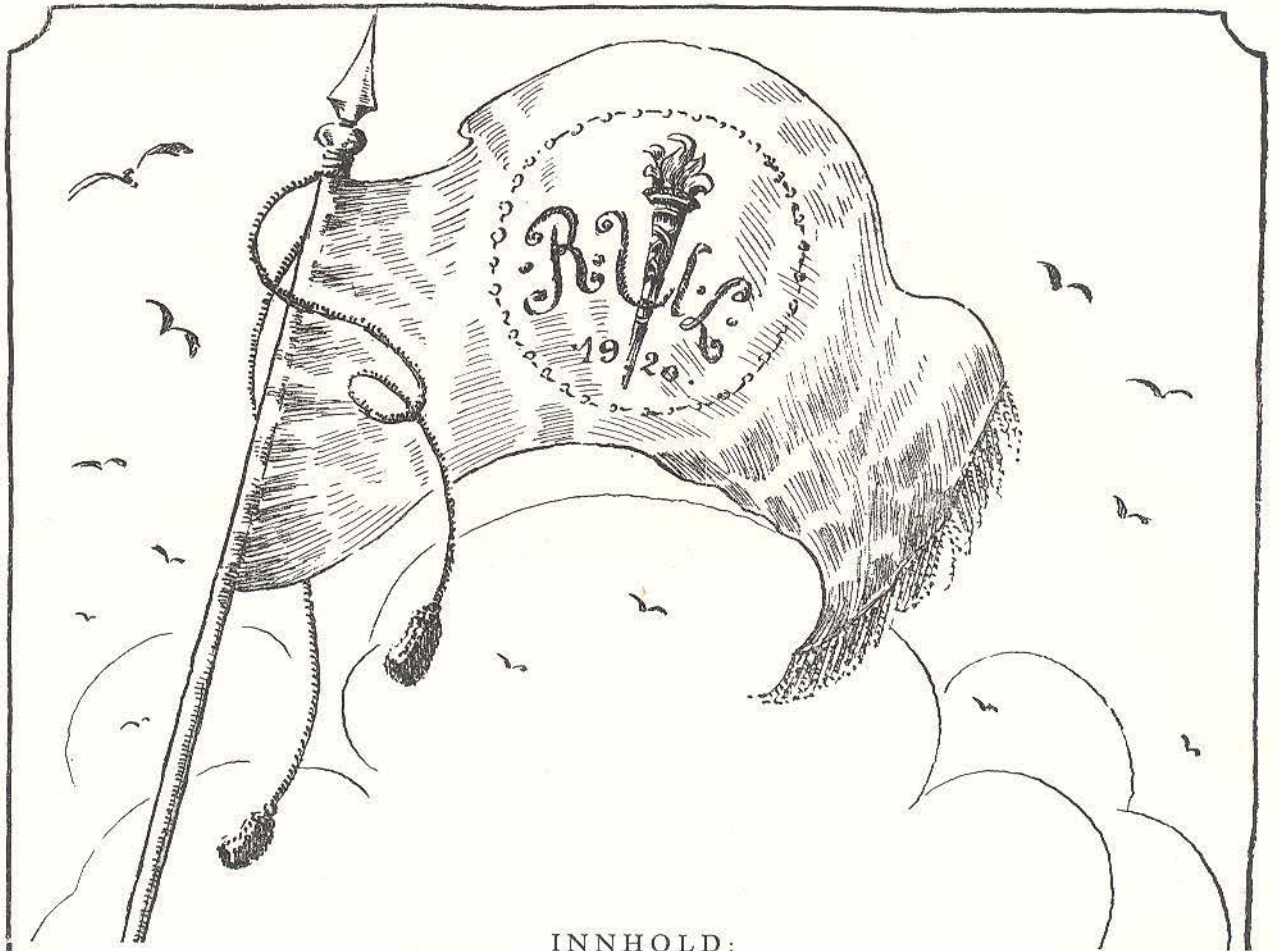
RINGERIKES UNGDOMSLAG
OG RINGERIKES MUSEUM

VED

ELLEN HALS

GUDLEIK GULDAL - H. JØRGENSEN

INNHold:

<i>Kari Bakke:</i> Elling M. Solheim	3
<i>Fredrik Schjander:</i> Farende folk	5
<i>Einar Heimås Dokken:</i> Hesselberg gård	12
<i>Arne Alern:</i> Buskerudnavnet	16
<i>Martin A. Hansen:</i> Linerla	18
<i>Gamle Bønsnes kirke</i>	18
<i>Martin A. Hansen:</i> Butikken	21
<i>Gunhild Hagen:</i> Emigrantens historie	23
<i>Einar Heimås Dokken:</i> Lerberg gård	26
<i>Peter Lyse:</i> Ringeriksmålet	30
<i>Indbydelse</i>	32

Forsidebildet: Peder Aadnes, og de andre fotografiene fra Hesselberg er tatt av Hans A. Kristiansen. Bildet av Hesselberg gård er tatt av E. H. Dokken.

Elling M. Solheim

Elling M. Solheim utenfor sitt hjem i Hønefoss.

Elling M. Solheim ble født på magersiden i livet. Han kom til verden i et småkårshjem oppe på Veme, før sosiale trygder og Arbeidervernlov, i fattigkassas tid. Han måtte selv ta turen dit: «Så gikk jeg tiggergangen, den kvelden ble jeg mann.»

Og i samme diktet: «Det var som sprang det i meg et rødt og blodig sår.»

Men han ble ingen taper i livet av den grunn. Han hadde vært heldig med foreldre. De så et stykke lenger enn sitt eget liv. Og gutten hadde både evner og sinn til å ta imot det som faren og kameratene kom sammen om i den vesle stua som var hans hjem. Mens de slitne karene søkte veger ut av sitt sosiale uføre, satt han i kroken sin og lyttet. Det het politikk, sa han engang, og var

«... først og sist om det fordømte slitet som krever alt, men gir så altfor lite.»

Dette ble min ABC, hevdet han når han fortalte.

Det meislet seg i ham sammen med synet av disse menneskene som bare hadde ett å stole på: Sine egne krefter og at helsa holdt, om «Nordavind uler/ og snøslask siler/svetten blir is/når han sitter og hviler.» Det var kun seg selv, ufaglærte som de var, de hadde å tilby, dage- og timevis, helst i skogen. Og dengang var det ingen motorsag og ingen traktor.

Det ble en lærdom på kroppen, han ble selv skogsarbeider en tid. Men det var noe annet som brant. Unggutten hadde mere håndlag med ord enn øks og sag. Han var født med en «diktende trang», et naturtalent som det heter. Og det gav ham ikke

fred. Så ble han det vi i dag kaller en engasjert dikter, og med full dekning for det han satte på papiret, han hadde selv den trange skoen på. Han skrev naturdikt også, men før Elling hørte mennesket til i naturen, og han hadde både øye og hjerte for sine medmennesker, og da mest for dem han kjente best: Sliterne, de små men uunværlige i samfunnet.

Og så skrev han, men det ble heller ikke så rett fram. Han hadde som gutter flest ei jente i den tida, og så hendte det for Elling så lykksalige: Han fikk trykt et dikt i den lokale presse. Det første av sitt han så på prent. Men da han så møtte jenta om kvelden, sa hun ganske sønderknust: Du skulle itte gjort det, Elling!

Janteloven har hjemsted over alt: Du må ikke tro at du er noe. Det ble itte mere heller, sa'n Elling, og det var med jenta han mente.

Til gjengjeld forteller det noe ganske annet om Ellings far, at da sønnen hadde sitt første manus ferdig, klarte han, — skogsarbeideren, — å reise 500 kroner til trykkinga. At forlaget gikk konkurs og at Elling lenge etter farens død, ved en ren tilfeldighet, fikk sin bok i hende, endrer ikke bildet av forholdet mellom far og sønn. Jeg fikk aldri vite hvordan far klarte det, fortalte han. Han nevnte det aldri mere. Men det skulle mangt et økehugg til og mangt et sagtak før de kronene lå på bordet.

Den unge Elling ble dikteren for dem som trengte det, en som kjente deres slit og delte deres savn

og som gav dette ord uten forherligelse. «Slipp oss til!» sier han et sted:

«La oss slippe å tigge om brød,
så ikke vårt mot og vår kraft og vår ild
skal fortære oss selv i vår nød.»

Han ser det hele, samfunnet som utnytter de maktesløse, og maktesløs er den som ingen penger har. Han må stå med lua i neven og godta.

«Ifjor gav direktøren budskapet sitt:
Stopp alle maskiner i kveld.
Markedet er sprengt, — ingen profitt.
Drifta blir bare gjeld.
Et hundre og tredve karer
gikk krumbøyde hver til sitt.»

Om dikt er noe som kan gjøre fra eller til, diskuteres stadig, men jeg tror at Ellings direkte tale og ektheten i hans dikt, var med til å reise motet hos hans samhörige, og ble et bindingsverk når det knep.

Jeg tror også at Elling ble en stolthet for dem som trengte *det*: At en av deres egne våget å løfte mælet, våget å bruke de usminkede ordene på bok-sider.

Som Vinje trodde Elling på «jarnhesten», på maskinene: De skulle redde menneskene fra slitet. «En verden skal skapes: Hør Hjulenes klang og hamrenes slag.» De trodde på en ny framtid med likhet og brorskap.

«Kanskje blir slitet mindre,
rygga itte så krøkte?
Svevnen i gisne køier itte så ottefull.»

Fremtiden skulle bli også deres.

Men Elling levde lenge nok til å se at dette ikke ble hele sannheten. Om de sosiale tilhøve ble bedret, var og ble den stolte drømmen bare en drøm. Slitet har endret ansikt og fått nye navn, men markeds- og kapitalkreftene er de samme. De har ikke forandret seg.

Selv ble han satt utenfor både arbeids- og samfunnsliv. Sykdommen gjorde ham til gagns ufør. Men det er mange måter å være ufør på. Elling led ikke av de mest alminnelige, som: misunnelse, nag, hat, forvokst ærgjerrighet o. l. Selv i tiden da han som mest var de fortviltes talsmann og de sto til halsen i 30-årenes elendighet og arbeidsløshet, lot han ikke hatet slippe til. Bitterheten var der:

«Ved porten sto 100 andre
og trampet på trass.
Der er såvisst intet savn etter oss
eller tomt på vår plass.

Men han vant også over den. Han trodde ikke på hat og bitterhet som botemidler. Det var andre menneskelige krefter han satte lit til: «Å være bror mellom brødre.» Banalt og naivt! har vi lett for å mene, ja, kanskje det, — og derfor så meget sannere. I et jubileumsdikt, — som forresten ikke ble godtatt til jubileet, — skriver han til neste generasjon:

«Gå ikke våre veier.
Følg ikke våre bud.
Søk ikke våre templer
og vår Gud.»

Og lenger ute i samme dikt:
«Spred hva vi griske samlet
klo mot klo.»

Solheim fulgte godt med fra senga si. Han visste hva vi hadde gjort til våre templer og vår gud. Han var bare litt tidlig ute med denne meningen. I dag ville dette diktet ha gitt ham ungdommens tilslutning.

Men trass i all motgang ble ikke Elling en taper og en mismotets mann. Et par linjer forteller noe vesentlig om hans livsholdning:

«Å dikte det er kort fortalt:
Stå tomhendt utenfor og eie alt.»

Han var fri for maktbegjær i vår vanlige forstand. Han kjempet sin hele tid for noe.

Derfor er han ingen dikter vi bare skal trekke fram til fest og på de store dager. Han er hverdagens talsmann, *det* er den store dagen. Vel har han søndagsdikt vi kan fryde oss over, og dikt der humoren lyser varm og ukuelig, men for meg er allikevel kjernen i Ellings diktning det han har skrevet for å menneskeliggjøre tilværelsen for alle. Selv er han først og sist medmenneske, og han vet at en mentalitetsforandring kun kan skje i hvert enkelt individ: Altså i arbeidet med oss selv og det vi lærer videre til neste generasjon. Det er også grunntonen i hans humor og i hans stillfarende samtaleform. Han så mennesker og hendelser i lyset av dette og gjennom godviljens forsonende briller.

Å være hos Elling når han var i beretterlune, hørte til de absolutte godstunder, og jeg våger ei lita historie som er vanskelig å gjenfortelle, men som Elling fikk til å gnistre av varm humor: Han selv og broren Thorleif og en tredjemann lå innpå Tollputtern og hogg. Ei godværsnatt de satt ute på vollen, kom unggutta som vanlig med saftig

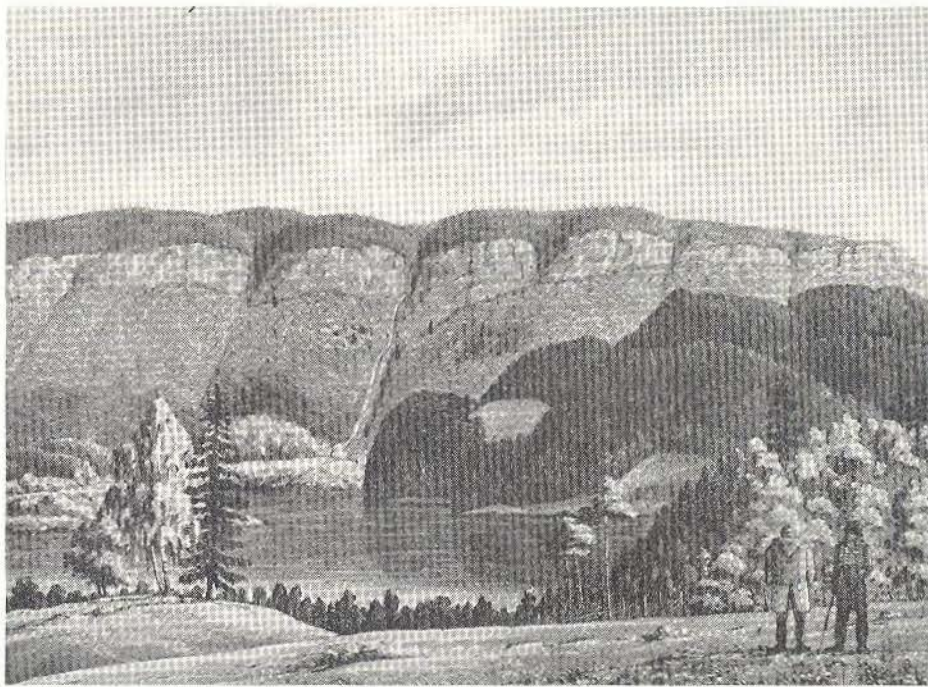
Farende folk med pensel og penn

Av Fredrik Schjander

En svensk offiser har vært mester for et av de flotteste og mest interessante billedverk med tekster fra eldre tiders Norge. Hans navn er Wilhelm Maximilian Carpelan.

Ringerikes museum eier 4 originalakvareller av ham, — alle med motiver fra eller ved Krokkleiva. En er uten påtegning, usignert og udatert. De tre andre er påtegnet «Krogklefven. W. Carpelan. En er datert 2. mai 1819 og to 2. juni 1819.

Det var i årene 1821—1823. Carpelans billedverk kom ut heftevis. Til hvert bilde er knyttet tekst som kom ut i et eget hefte. Verket består av 24 plansjer, vesentlig etter egne arbeider, men andre kunstnere er også representert, bl. a. Johs. Flintoe. Verkets tittel var: «Voyage pittoresque aux alpes Norvegiennes.» Senere kom også en svensk utgave av teksten.

I «Voyage» finner vi tre bilder fra Ringerike. Det ene, «Ringerike sett fra Krokkleiva», er ikke av Carpelan. De to andre han har med, og som er malt av ham selv, er tatt på avstand fra de sollyse sletter. Det er «Steinsfjorden sett fra foten av

jenteprat. Tredjemannen, — en eldre kar, — var av de tunge og fåmælte. Åja, sa han, for også å gi sitt besyv med, je huser godt den tia je var forlova med a Oline; je besøkte a to gonger men den eine gongen var a itte heme.

Tida ved sengekanten hos'n Elling gikk ikke med til syt fra den som kunne ha grunn til det. Åneida, han var opptatt med samtida og det som skjedde der. Ikke at han prekte, så langtifra, men ved den humorens evne han besatt, ga han samtalen lysblink fra nye sider. Han var inspirerende på så mange slags vis, denne sengeliggende mannen med sin sikre teft for det som var ekte. Ovafor akslene var han mindre ufør enn de fleste av oss.

Det er snart jul og vi skal få tid, og vi slår den ikke ihjel i selskap med Ellings bøker. Har vi dem ikke, fåes de på biblioteket. Skjønt egentlig burde

de jo finnes i hvert eneste Ringerikshjem. Han elsket vårt Ringerike og ga det stemme. Og han er en naturverner i det han skrev. Jeg vet få som i skrift kan få det til å lukte slik av kvae og groe, vekke våre sanser for natur, og for det vi kan hente oss av sunnhet der. Gro-motivet var også Ellings kjæreste og mest brukte symbol.

Han skriver om seg selv at han er en heimføding, og mener at et sted må mennesket ha feste og rot for å kunne strekke seg ut over seg selv og se at andre har den samme rett til *sitt* sted.

Det er Ellings storhet og styrke at han av hjerte og forstand unte oss alle å ha det bedre enn han selv hadde hatt det.

La oss ønske oss en god jul med sterkt islett av Elling M. Solheims tanker.

Kari Bakke.

Krokkleiva» og «Krokskogen sett fra Ringerike». Vi merker oss at ingen av bildene i Ringerikes museum er med her. Alt i alt har altså Carpelan malt minst 6 Ringeriksbilder, og alle dreier de seg om Krokskogen og Krokkleiva i de mest overraskende variasjoner. Ingen har vel gjort ham det etter!

Carpelan hørte til en av Finnlands eldste adelslekter. Han gjorde seg tidlig bemerket som offiser, ble oberstløytnant i den svenske armé i 1823.

I årene 1819—1824 oppholdt Carpelan seg i Norge, derav et par år som adjutant hos den svenske statholder grev Sandels. Som kartograf var han rundt i fjelltraktene våre sønnenfjells og utga en del spesialkart over visse strøk. Under sitt arbeide i marken tegnet han skisser som senere ble til bilder. Det er hans «Voyage» som gjorde ham kjent for almenheten.

Også i utlandet ble Carpelans maleriske Norgesreise kjent, — og ikke bare blant fransktalende. Et av stikkende, som forestiller Christiania sett fra Egebergbakken, fikk en reklame utenfor det vanlige, idet en engelsk stentøyfabrikant benyttet det som dekorasjon på serviser.

Vi plukker ut litt av det Carpelan skriver fra Krokskogen og Ringerike i forbindelse med de 3 bildene han har derfra.

Han forteller at det midt på Krokskogen står en marmorstøtte som markerer grensen mellom Akers-

hus og Ringerike. Ikke langt derfra er en kilde som springer ut i fjellet, og ved siden av den er det et rundt hull i fjellet, en såkalt jettegryte, der man tror å finne spor av en hesteko. Og videre: Alt som i naturen er uvanlig pleier man her som i flere andre trakter å henføre til St. Olav, Norges skytshelgen, eller til de mystisk historiske vesener som bærer navn av jetter eller troll.

Om veien over sundet mellom Tyrifjorden og Steinsfjorden får vi vite at den går dels på fylling og dels på flytebru, og at veiene videre er brede og rette og jevne.

Vi får en kort geografisk orientering, og litt historie, bl. a. om Halvdan Svarte. Og så selvfølgelig: På de dyrkede marker lyser Norderhovs hvite stenkirke, hvis prestegård er berømt gjennom oberst Löwens tilfangetagelse under Carl XII's krig i en stor stue i hvis vegger ennå vises merker etter kuler fra norske tropper som tilkalt av Anna Coldbjørnsdatter omringet huset.

Det bilde som vi — av de foreliggende 6 Carpelanbildene — har valgt å gjengi her, skiller seg ut fra de andre ved en overraskende opplysning kunstneren knytter til det. Han skriver at det er «et merkelig syn når man ser Krokskogens heldning mot Ringerike, selve Krokkleiva, som en lys linje som går rett opp i høyden. Det er etter tømmertrafikken om vinteren». Et merkelig bilde.

Et parti af Ringerike med Krokkleiva, tegnet fra den nordre Deel af Cappelans Voyages, som er 34 Billeder, udførte samme eller i mellem Høstmaanedene og Cappelans.

E. Pauelsen Anno 1788.

Fra et opphold i Norge sommeren 1788 hadde den danske hoffmaler Erik Pauelsen med seg hjem til Kjøbenhavn en del malerier og et helt imponerende antall skisser fra steder han hadde besøkt her i landet. Det var traktene rundt Oslofjorden, — og Ringerike. Etter hjemkomsten sender han ut subscriptionsinnbydelse til almenheten på en serie fargelagte

kobberstikk etter bilder og skisser fra Norgesreisen. Han skriver at det med hvert bilde som utkommer vil følge en kort beskrivelse av det vi ser.

Bare ett bilde til denne serien fikk han ferdig før han tok livet av seg, vel 40 år gammel. Det er av «Hoffossen». Alt han etterlot seg ble solgt på auksjon. Ferdige malerier havnet i danske slott og museer, og skissene kom på vidvanke.

130 år etter dukket, nærmest ved et tilfelle, en større samling av Pauelsens tegninger og skisser fra Norgesreisen opp i Sorø Akademis arkiv. Inspirert av det som ble funnet skrev professor ved Oslo universitet, Carl W. Schnitler, i 1920 en bok om Erik Pauelsen og hans norske prospekter. Den betydning Schnitler tillegger Erik Pauelsen fremgår klart av bokens tittel: Norges kunstneriske oppdagelse. Maleren Erik Pauelsens norske landskaper 1788.

I denne boken er avbildet de fleste av Pauelsens malerier og skisser fra Norge som kom for en dag i Sorø. — Men ikke alle. Noen var så tynne i streken og avbleket at det ikke var mulig å gjengi originalen fotografisk.

Slik var det med det prospektet vi gjengir her. Formatet er større enn det Pauelsen vanligvis brukte under sitt arbeide i marken. Tegningen ble, etter det vi vet, aldri til noe ferdig maleri og har heller ikke vært offentliggjort før på annen måte.

Ved imøtekommenhet fra Sorø Akademi ble skissen for en tid siden utlånt til Universitetsbiblioteket i Oslo hvor en tegner greidde å kopiere den nøyaktig, under spesielle lysforhold og ved hjelp av luppe, forstørrelsesglass og moderne remedier. I dag henger denne avtegnede kopien på Kleivstua i naturlig størrelse.

Under originalen har Pauelsen skrevet med egen hånd: «Et parti fra den nordre Deel af Croklevs-aasen om trent $\frac{3}{4}$ Miil nordenfor samme eller i mellem Hadelandshytten og Croclev Aasen. 1788.» «Hadelandshytten» er Hadelands Glassverk.

Pauelsen nøyer seg ikke med denne orienteringen. Med sylspiss griffel og lett hånd har han på originalen satt navn på en hel del gårder og steder. Og ikke bare navn, — også nummer. Det meste er uleselig. Men enkelte navn kan tydes og stedfestes, f. eks. Moe, Bjerke, Sten og Raae.

Hva Pauelsen har ment med å påføre bildet alle disse navnene, og nummerert dem, synes å være klart. Denne skissen skulle trolig blitt til bilde nr. 2 i serien fra Norge, der hvert bilde ifølge subskripsjonsinnbydelsen skulle ledsages av en beskrivelse av det vi ser på bildet. Så langt kom han altså ikke.

Parti fra Hønefoss.

Blant de mange morsomme bildene fra det gamle Hønefoss som vi finner i «Hønefossboka» (1905) er det et på side 291 som er kalt «Broen sett fra Grisøya».

Det er ikke stort vi ser av byen og landskapet ellers. Foruten broen og en snev av Grisøya er det bare kirken som ruver litt i bakgrunnen.

En tysk reisende som kom hit i begynnelsen av 1870-årene har vel funnet at landskapet var temmelig glissent.

Han har derfor trukket seg bakover og har fra Nordsiden fått med begge fossestrykene rundt Grisøya. Og ikke bare det, — i forgrunnen ser vi på nært hold og i detalj sagbruket på øya i full drift med alt tilbehør av tømmer, hus, maskiner og renner, og i tillegg hele tettbebyggelsen med større og mindre hus for dem som var knyttet til bedriften på Grisøya. Et lite trangbodd lukket samfunn midt i fossen.

Tyskeren Emil Jonas (1824—1912) som vi kan takke for dette sjarmerende bilde

fra Hønefoss i 1870-årene, fortjener noen linjer. Han var tyskfødt, studerte ved forskjellige tyske universiteter og tok 18 år gammel filosofisk embedseksamen, «doktorgraden», ved universitetet i Rostock. Han ble tidlig politisk liberalist og det er med en festningsstraff på 2½ år hengende over hodet på seg, at han flykter til Danmark.

Der fikk han statsborgerskap og kom inn i stats-tjenesten. Han kom også inn i hoffkretse. Ja, han stod Fredrik VII meget nær og ledsaget kongen og hans elskerinne grevinne Danner, født Rasmussen, på reiser rundt om. Han ble belønnet med tittelen kammerassessor i 1852, og i 1854 ble han «virkelig kammerråd».

43 år gammel flyttet Emil Jonas tilbake til Tyskland og slo seg ned i Berlin. Her utfolder han så en rent feberaktig skribentvirksomhet som medarbeider i en rekke aviser og tidsskrifter. Han skrev romaner og noveller, og han oversatte til tysk verker av Ibsen, Bjørnson, Jonas Lie, H. C. Andersen og andre, både kjente og ukjente skandinaviske forfat-

tere, — alt med innledning, egne anmerkninger og kommentarer. Av den meget skrivende Oscar II oversatte han til tysk med majestetens tillatelse kongens «Dikte og dagboksblad», bl. a. fra en fjelltur i Norge.

Men først og fremst er Emil Jonas kjent og høyt skattet som forfatter av «Illustriertes Reise- und Skizzenbuch» for Norge, Sverige, Danmark og flere andre land. Disse bøkene bygger på egne erfaringer fra et utrettelig reiseliv, og i tillegg inneholder de et veld av opplysninger som røper et utrolig godt kjennskap til land og folk der han ferdes. Dette kom godt med på selskapsreiser til de nordiske land, som han også ga seg tid til å arrangere. Hans bok «Illustriertes Reise- und Skizzenbuch für Norwegen» (Berlin 1876) som vårt bilde er hentet fra, er på over 400 tett-trykte sider. Den har gjennom årene vært en altomfattende oppslagsbok for reisende, og lærerik og underholdende lektyre for hjemmesittere.

A. Mager

Parti fra Sundvolden

I 1795 kom der hit til landet 2 notable reisende, det var herrene Müller og Froberg fra Sveits. De ble vel mottatt overalt hvor de kom på sin lange reise

gjennom landet helt opp til Nordkapp, og nordmennesenes hjertelighet og gjestfrihet gjorde et uut-slettelig inntrykk på dem.

Bare noen ganske få høyere embedsmenn i Norge visste at bak navnene Müller og Froberg skjulte seg en prins av det franske kongehus Orleans og hans venn greven av Montjoye. De var under den franske revolusjon flyktet til utlandet og kom som landflyktige til Norge i 1795.

Prinsen ble i 1830 franskmennenes konge, Ludvig Filip. Kongens takknemlighet og hans levende interesse for Norge og nordmennene etter det korte oppholdet — det varte bare et halvt år — ga seg et håndgripelig utslag. I 1838 lot han utruste en vitenskapelig ekspedisjon til Norden og Polarområdene som hva utrustning, utstyr og medarbeidere angår var enestående i sitt slag. Som en honnør til de nordiske folk ble regjeringene i Norge, Sverige og Danmark anmodet om å peke ut deltakere til ekspedisjonen.

Den 13. juni 1838 drar ekspedisjonen av gårde. Den 25. juli kom den til Svalbard som etter programmet var endestasjonen, og i september var ekspedisjonsskipet «La Recherche» tilbake i Frankrike etter en i alle deler vellykket ekspedisjon.

I årene som fulgte kom der på den franske kon-

ges initiativ og bekostning ut 31 ruvende bind i stort format om Recherche-ekspedisjonen. De vitenskapelige resultatene fylte de fleste bindene. Men der var også et bind om selve reisen med interessante og verdifulle opplysninger om Norge og norske forhold sett med franske øyne. Videre kom 3 tykke bind om Nordens historie, kultur og litteratur. 10 av de 31 bindene kom i folioformat og av disse er det to bind som har større interesse for oss i dag enn alle de andre 29 tilsammen.

Disse to bind inneholder 310 håndkolorerte litografier med tekst, utført etter tegninger av Auguste Mayer som fulgte med ekspedisjonen. Over halvparten av disse 310 prospektene er fra Norge og gjengir norsk natur, byer og steder slik det var i 1830-årene.

Vi gjengir ett av Mayer's fire Ringeriksbilder. Han kaller det selv «Sundvoldbroen nær Christiania». Det er på Sundøya han har stått og malt vestover mot Kroksund.

De tre andre bildene hans er fra Krokkleiva, Hønefossen og «Gården Vang nær Norderhov».

En sommerdag i 1826 står det en ung mann i Krokkleiva og tegner en skisse. Fra denne unge mannen, Edward Price, har vi en beretning om fotturen hans fra Jonsrud over Krokskogen til Sundvollen. Dagboken hans er senere utgitt og han forteller at han gikk hele strekningen til fots og alene, begge deler noe helt enestående den gang.

Som han står der i kleiva og tegner faller skisseboken ut av hendene på ham og ned i bekken. Det var bare såvidt han fikk reddet den i land igjen. Dermed oppga han videre tegning i Krokkleiva.

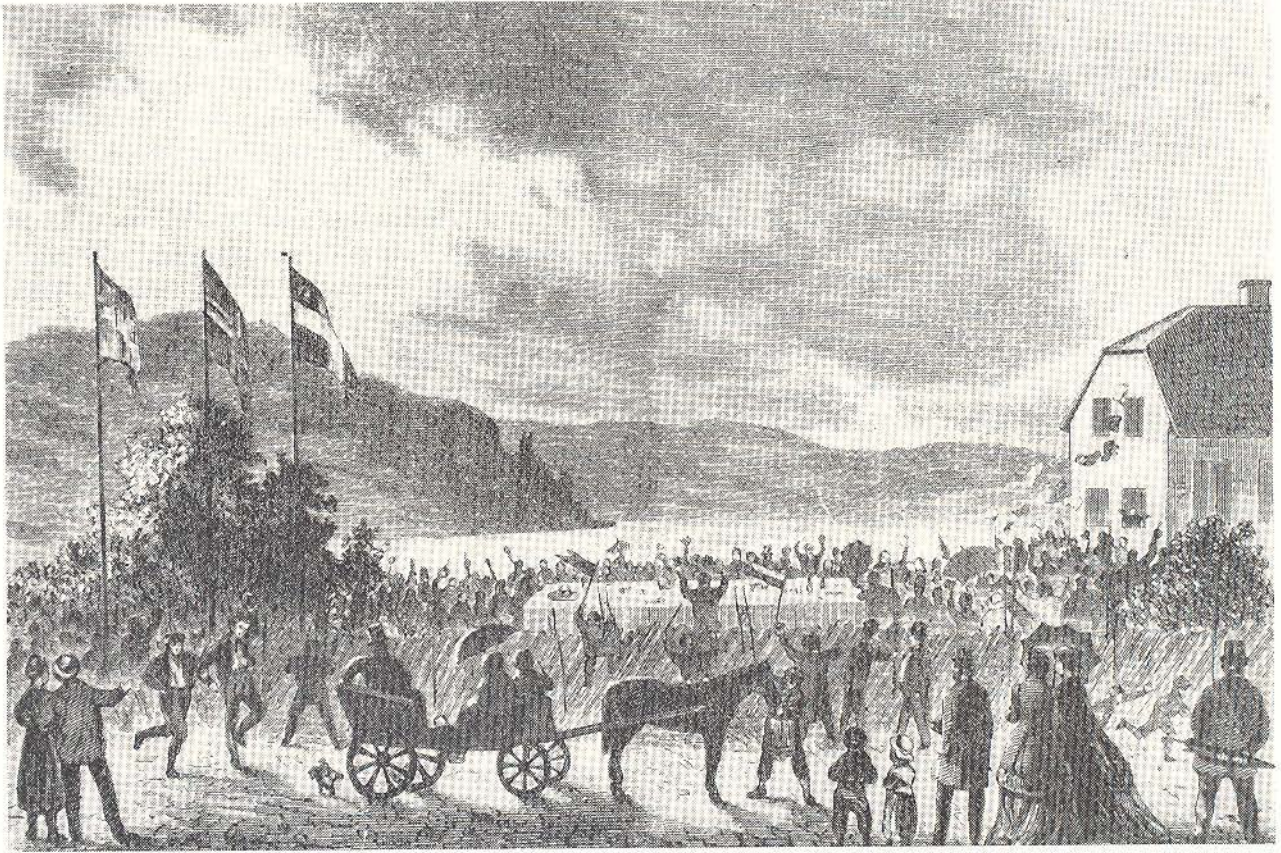
Men hans skisse fra Dronningens utsikt — som vi gjengir her — lever. «Tyri Fjord» har han kalt den. Bakgrunnen er tydelig nok. Men det bakkete, snauhugde partiet i forgrunnen virker ukjent. Det fanger interessen, — og nysgjerrigheten. Så det slik ut på den tiden, der det i dag er tettvokst med trær og busker?

Det gjorde det sikkert. Price var en naturtro tegner. Når vi her tar med tegningen hans er det fordi

den på en utmerket måte illustrerer et kapittel av Krokskogens historie. Alt som fantes av skog var etterhvert blitt hugget til «kølaved» og gått til Bærums Verk som trekull. De siste trærne i utkantstrøk som dette, i skrentene mot Ringerike, var vel gått med få år før Price kom dit. Tilbake er noen forkrøplede, halvvråne trær, ser vi, — og en enslig tømmerstokk som to menn har det travelt med nede i bakken.

Da Price stod på Utsikten og malte fikk han besøk av en dame og en liten pike. De inviterte ham

Frukosten på Näs, under resan till Drammen

Etter skizz af R. H.

til å spise sammen med dem i et hus i nærheten. Av det Price forteller i dagboken sin, forstår vi at han er den første vi kjenner som har spist pannekaker på Kleivstua.

Fra 1842 til ut i 1860-årene er studentertogenes tid. Med års mellomrom og temmelig uregelmessig kom de skandinaviske studentene sammen noen sommerdager i disse årene til drøftelse av alvorlige emner, og til festligheter.

Tørre offisielle referater foreligger fra møtene, og ellers er de i korthet nevnt her og der i memoarlitteraturen.

Fra det siste møtet på norsk jord som ble holdt i 1869 har vi imidlertid et morsomt referat på rim av en svensk deltaker, og med illustrasjoner. Det er en liten tynn bok, utgitt anonymt, med tittelen: «Doktor Tobbes Reseminnen från 1869 Års Studenttåg» af Sancho Panza.

Forfatteren er August Vilhelm Kinberg. Han tituleres «kameralist». Det er en foreldet titulatur, avledet av «kameralistikk» som står for finansvitenskap. Ved siden av sin stilling i statstjenesten var

han slektshistoriker, og meget benyttet som medarbeider i konversasjonsleksika og liknende publikasjoner. På 32 trykte sider får forfatteren i sine humorfylte, kritiske rimerier sagt atskillig fra studentmøtet som vanskelig kunne vært sagt på prosa.

En overnattingsutflukt hørte gjerne med i studentertogenes program. Ved en tidligere anledning hadde turen gått over Krokskogen til Ringerike, med overnatting på Tanberg og omliggende gårder. Denne gang gikk den over Sollihøgda til Näs, derfra med «Anna Coldbjørnsdatter» — som hadde 2 svære prammer på slep over Tyrifjorden til Vikersund, tog til Drammen, med store festligheter og overnatting, og så tilbake til hovedstaden med båt.

Tunge skyer hang truende over deltakerne da de møttes tidlig en morgen for å dra på sin langtur. Og regnet kom. Men kusken i «doktor Tobbe's» vogn har tatt sine forholdsregler.

Han «bredde ut en tjärad duk,
massiv, men sprukken uti alla sømmer,
Och på så sätt en god reservoir
som gjorde vognen lik en badhuskar.»

Etterhvert holdt det opp å regne, og «i ändlöst jubel kom man fram til Näs». Men — så kom reg-

net igjen: «Obehagligt för de frukostbord, som voro dukade vid Tyrifjord».

I huj og hast blir det duket opp under bordene til «en präktig matsalong», der det går med seks tusen smørbrød og rikelig med øl og andre drikkevarer. Fra «gluggor» i et av husene på Næs kom talerne etter tur frem og besteg en stol, og deretter ble det sunget. Det er et utsnitt av denne scenen som er gjengitt her etter en skisse i Kinbergs bok.

I årene før maleren Erik Pauelsen kom til Norge i 1788, et besøk som resulterte i et stort antall norske prospekter som for de flestes vedkommende er gjengitt i boken «Norges kunstneriske oppdagelse», hadde han malt atskillige «situationer» fra Danmarks og Norges historie, først og fremst heltehistorier som appellerte til tidens romantiske higen mot «det storladne, vilde og skræksomme, den behagelige gysen og den søde skræk» som det heter et sted. I en tegning datert 1777 levendegjorde han fra Norges historie med stor effekt episoden fra krigen i 1716 der Anna Coldbjørnsdatter i stuen på Norderhov prestegård ber den svenske oberst Løwen om tillatelse til å sende sin pike til nabogården for å låne «peber til maden», — i virkeligheten for å varsle nordmennene om hvor fienden befant seg.

Mens Pauelsens skisser ellers var gjemt og glemt i over 100 år, levet bildet fra Norderhov prestegård sitt eget liv. Det ble reproduisert i folkeblad, skillingsmagasiner og lignende illustrerte publikasjoner som utover i 1800-årene var populært lesestoff. Det kom som kobberstikk på veggen i de tusen hjem, og henger der den dag i dag.

En sjelden variant av dette bilde, også utført av Erik Pauelsen, finner vi i en fransk utgave fra 1794 av en i sin tid meget utbredt dansk bok: «Store og gode handlinger av danske, norske og holstenere». Boken kom også i engelsk og tysk utgave. Bare den franske hadde illustrasjoner.

Kunstneren hadde ingen lett oppgave med sin 2. utgave av originalen. Vi gjengir resultatet ved siden av originalen.

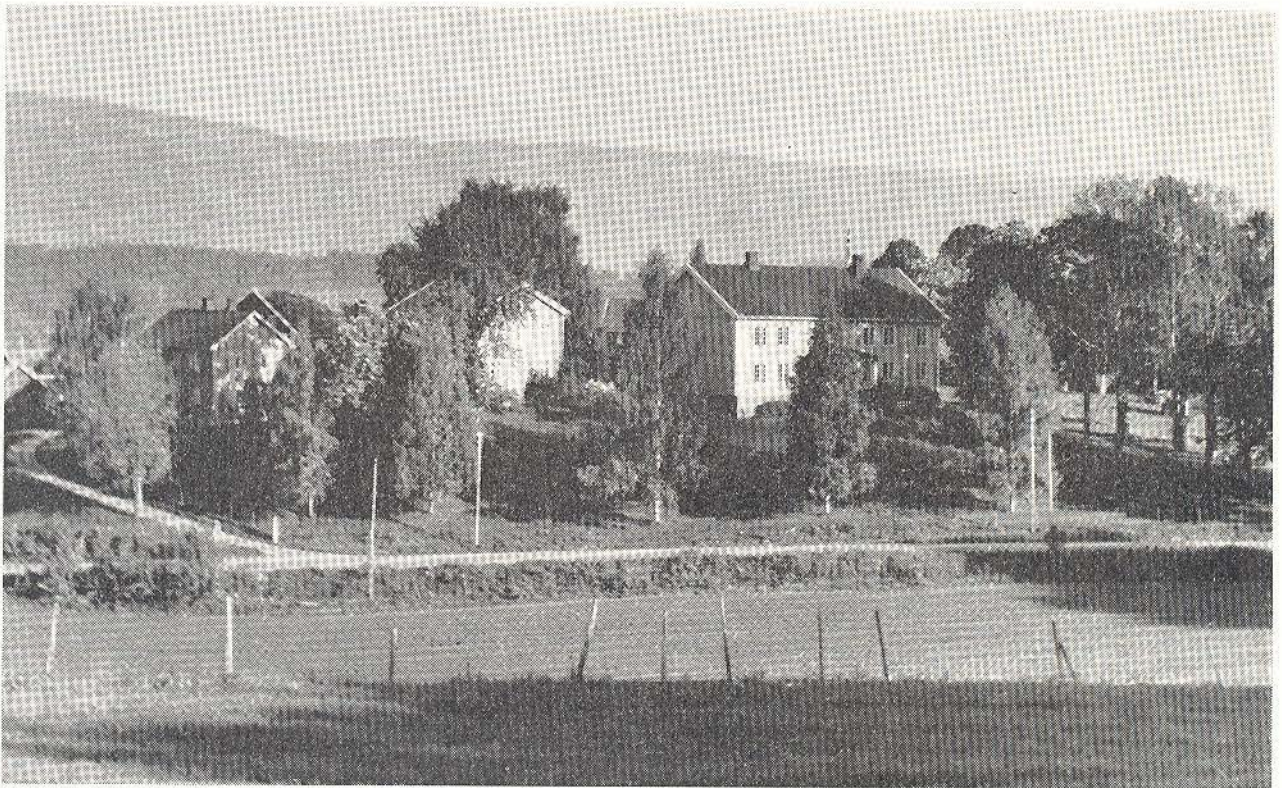
For å bedømme resultatet rettfærdig må vi være klar over at originalbildet var rektangulært liggende, mens nyskapningen måtte reises på høykant for å dekke en høy oktavsida i en bok. Alt måtte strekkes i høyden.

Resultatet viser at høyre side av originalen er beskåret, så flere figurer er blitt borte. Videre er hovedpersonene i sentrum klemte sammen i en, skal vi si hyggelig småpratende gruppe. Obersten, den strenge offiser på originalen, har veket plassen for en spøkefull uniformert kavaller. Han har trukket høyre arm litt inn, samtidig som både han og Anna har trukket til seg venstrearmen. Den fientlige avstanden mellom partene, som Pauelsen hadde fått så mesterlig frem i originalen, er borte. Begge kvinnene er blitt mere høyreiste og har fått mindre fylldige og folderike skjørt enn Pauelsen på originalen hadde utstyrt dem med etter tidens mote.

Figurstafasjen på originalen, alle bakgrunnsfigurer som Pauelsen hadde gjort så detaljerte og levende, er falt helt ut i det nye bildet med en samling utviskede ansikter uten karakter. Dette skyldes trolig ikke kunstneren, men han som har hatt ansvaret for reproduksjonen til bruk i boken.

Videre er taket hevet for at bildet skulle få tilstrekkelig høyde, et flott utstyr har det også fått. Også gulvet er fornyet. Når hertil kommer imponerende høye og velfylte bokreoler, og et praktfullt skap i bakgrunnen, og diverse annet utstyr, — ja, da minner rommet, med en takhøyde på 4½ meter, mere om et finere engelsk slottsbibliotek enn stuen hos en landsens norsk prest i 1700-årene.

Hesselberg gård

Foto: Einar Heimås Dokken

Om gården Hesselberg og dens folk

DEN FREDEDE HOVEDBYGNING MED DE BERØMMELIGE ÄDNESMALERIER,
HAR I ÅR SITT 200 ÅRS JUBILEUM

Når en fra avstand og høyde ser ut over Ringerike, og ser alle gårder og jordveier, alle de tusener mål av dyrka jord som ligger her, må en undres over når alt dette er rydda og lagt under plog. — Når er alt dette arbeidet blitt gjort, og hvorledes har de rukket og maktet det. . . . Det er slikt som for oss kunne være så interessant å få rede på. Kanskje strekker jordbruksdyrkingen seg langt tilbake i steinalderen, etter alle de funn som er gjort, ikke minst her på Ringerike. Rydding og oppbryting, eller helst hogging og brenning, med tilsåing, begynte vel den tid. Siden har vel jordene, rydningene, vokst seg større og større gjennom århundrene, til de er hva de er i dag. . . .

Men et intenst slit og elendighet har det sikkert vært blant trelle og andre, til jordveiene er blitt

slik som de var blitt til den tid vi kan begynne å finne fram til de enkelte i skinnbrev, pergamenter og gulnede papirer. Og når det gjelder Ringerike, er vel det eldste skrift man har funnet fram til, fra 1291 i *Diplomatarium Norvegicum*, og gjelder Ulleren på Røyse.

Ellers er det jo først i det 1300—1400—1500-åra en begynner å finne fram til de fleste større gårder gjennom skrifter og papirer som er bevart. Men det var det som var før den tia vi så gjerne skulle ha hørt noe om. . . . Slik er det nå engang, og vi må bare tenke oss tilbake.

Hesselberg gård i Norderhov er en av dem vi gjerne skulle ha hørt om lenger tilbake enn det de eldste omtaler viser til. Denne gården er jo av de største og mest omtalte på Ringerike, med en slekt

som hadde innflytelse og anerkjennelse langt bakover i tia. Ifølge A. Lagesen i «Ringerikes slekter» finner man Hesselberg omtalt først i 1528 i de Norske regnskaps- og jordebøker.

Men gården Hesselberg antas å være av de eldste på Ringerike, med store jordarealer rundt seg. Om gårdens størrelse for øvrig, f. eks. om gårdens besetning, gårdens forskjellige befolkningsgrupper, hvor mange husmannsfamilier, hvor mange medlemmer i gårdens husholdning osv., er ikke nevnt. I 1624 oppgis følgende data for gården: - fullgård. Bruker Lars. Skyld: 60 lispund, krongods — før Hamargods. Under Hesselberg ble brukt Kvernbergsund ødegård (dvs. grunnen der sørsia av Hønefoss nå ligger), et kvernhus i Hønefossen som tidligere hadde tilhørt Veien. I 1637 sees at Lars Hesselberg satte opp en sag i Sørgefoss ved Ask, hvor han hadde kjøpt grunn.

Hesselberg ifølge telling i 1907: Innmark 410 dekar, hvorav 265 dekar åker og 145 dekar kunstig eng. 2000 dekar skog. Husdyr: 6 hester og 40 storfe. 2 husmannsplasser.

Hesselberg har sitt navn etter den hasselbevokste bergkulle sønnenfor gården. Gården ligger vakker til på høyden av Norderhovs-grenda, der Ringåsen slutter og bygda tar til å helle ut mot Åsa. Bebyggelsen er stor, velplassert og godt ivarettatt. Husene danner et stort firkantet tun hvor vakre store tuntrær, blomster og plener danner en harmonisk helhet. Fra gården er en vakker utsikt over mot Åsa og Krokskogen.

Sønneom gården, mot, Ringåsen, ligger en gravhaug som ble utgravd omkring år 1700. Det ble der funnet en muret kjeller hvor hvelvingen var rast sammen. Under en lang stenhelle på gulvet ble det funnet benrester av en mann som i sin tid måtte ha vært usedvanlig stor, da ingen av dem som så disse benrestene, hadde sett noe lignende tidligere. Da det ikke ble funnet noe annet, ble graven kastet igjen. Gravstedet ligger like nord på Ringåsen, og da det her engang skal ha vært en kongsgård, mente man at det var kong Ring Dagsønn som hadde bodd her og var blitt gravlagt her. På den måte hadde vel Ringås-navnet også blitt til (Wiel).

Hovedbygningen på Hesselberg ble satt opp i 1771 og er i år 200 år gammel. Den er fredet av Riksantikvariatet for sine bevisste arkitektoniske fordringer og for sine verdifulle Ådnesstuer. I det hele gir gården et rikt koselig og hyggelig inntrykk som vitner om velstand, orden og interesse for bondeyrket. Arkitekt Halvor Wreim sier i en be-

skrivelse over Ringerikes bygningskultur om Hesselberg: «Den er bygget ut fra bevisste arkitektoniske fordringer og er i sin utforming og planlegging en ypperlig representant for embedsmannsbebyggelsen i de Buskerudske flatlandsdistrikter. Hesselbergbygningenes lafteknuter er utformet som pilastre med postamenter, tynne utsveifede kapitler og etablementoppbygg. Dens vellykkede rokokkoportal er dessverre stilt i skyggen av senere forandringer. Det utvendige tømmermannspanel med de brede underliggere og de smale profilerte overliggere har fra først av vært rødmalt med malte marmorerte pilastre. Men denne nyanserte fargeskala finnes nå godt gjemt under den velkjente hvitmaling. Interiørene viser en rekke gode rom med vakre detaljer på veggpanelets ramverk, dører, dørbeslag og listverk.»

Oppe på hovedbygningens loft har den nåværende eier Reidar Holemark samlet og katalogisert hele 300 nummererte gjenstander av husgeråd, bruksgjenstander, redskaper, skrifter, fotografier m. m. fra eldre og yngre tid, det meste med tilknytning til gården og bygda. For etterslekten er jo slike tiltak prisverdige, da det her er samlet ting av kulturhistorisk verdi som ellers ville gått tapt. Og for en storgård som Hesselberg, med tradisjoner, vil det jo ikke bare være til hygge, men en historisk rikdomskilde når gårdens historie engang skal skrives.

Stabbursklokken på Hesselberg viser at den er støpt i Christiania av klokkestøper H. O. Smith i år 1838. Den er bekostet av Hågen Varloe. Klokken er 29½ cm høy, 34 cm i diameter og veier 40 kilo.

I 1700-åra var Hesselberg tingsted. Wiel nevner det som tingsted i 1743, og i gamle dokumenter finner en ofte dette nevnt. I Hesselbergs 2. etasje ligger enda «tingsalen» slik som den ble brukt i den tid sorenskrivere og prokuratorer holdt til her.

SLEKTEN HESSELBERG

Det antas at slekten Hesselberg, den man gjennom historien kjenner først til, har sittet på gården i lang tid, mulig i århundrer, fra før Svartedauens tid, — ja, for den saks skyld gjerne fra den tid gården ble ryddet. — Det er slikt vi så gjerne ville ha rede på ... Vi hører som før nevnt først om slekten i 1528 (etter A. Lagesen). Den første navngitte av slekten het Laurids Hesselberg, og han var født i 1590. Han var som de fleste storbønder den

tid leilending, dvs. en fri mann som leiet annen eller andres jord, slik som kirkens, kronens etc. Leieforholdet var i alminnelighet livsvarig.

I 1650 nevnes en Erich som var blitt gift med datteren til denne Laurids Hesselberg, som var oppsitter av gården. Erich var fra gården Weisten, en av nabogårdene. Denne Erich døde straks, og enken giftet seg i 1667 med Engebret Thoen fra Haug. Denne datteren Marthe Hesselberg, døde i 1708. Oppsitterne på Hesselberg hadde eid eiendommene Klette ødegård i Haug og Vekkeren i Hole. Men i 1705 ble Engebret Hesselberg også eier av selve gården Hesselberg, ved å kjøpe den av Truls Laursen Smith, Kjøbenhavn.

Da denne artikkelen ikke er tenkt som noen slektsbeskrivelse over Hesselberg-ætten, men nærmest

Den Hesselberg som eide gården det året den fredede bygning ble bygd.

være en omtale av gården og dens tradisjoner i forbindelse med den fredede hovedbygningens 200 års jubileum, skal jeg ikke følge Lagesen lenger. Men det vil vel være naturlig å nevne enkelte navn.

Slekten Hesselberg ble en mektig og stor slekt som fikk forgreininger blant de mest kjente Ringeriks-slekter og ellers langt utenfor. Noen av disse slekter var Vegstein, sagfoged Ridder, Heen, Vager, Krefthing, Hammer, Holdt, Jørgen Moe m. fl. I flere slektsledd var det Hesselbergere som var lensmenn i Norderhov. Navnene og tallene for de første er noe uklart, de fra første del av 1600-årene. Men disse Hesselbergerne var sikkert myndige, respektfulle og kraftige menn, for det var disse egenskaper som skulle til for å bli utpekt til lensmann i den tid.

Hopper vi frem til 1739 er det en Engebret Hesselberg som er lensmann i Norderhov (kilde: E. Viker i Norderhovsboken). Denne Engebret Hesselberg hadde nok endel juridisk utdannelse. I bygdetradisjonen skildres han som en stor taler og humorist. Han var født i 1705 og tilhørte en slekt som kunne vise til mange fremragende medlemmer. Lensmann Engebret H. hadde to sønner, den eldste ble farens ettermann som lensmann i Norderhov, og het Abraham Hesselberg. Han levde i tidsrommet 1730—1800. Han var ved siden av å være gårdbruker en dyktig prokurator. I 1770-årene var han medeier av Soknedals jernverk. Den yngste av Engebret H.'s sønner het også Engebret. Denne sønnen vant seg et stort navn som jurist, og døde som krigskommissær og rikmann i Kjøbenhavn i 1788. En annen sønn var sogneprest på Sjælland.

De siste av Hesselberg-ætten som eide gården var Andreas Holdt og hustru Elisabeth, født Hesselberg. De hadde tre barn, men ingen av dem ønsket å overta gården. Det ble da bestemt at gården med tilliggende herligheter skulle selges. Gården Hesselberg ble da solgt til Engebret Paulsen Lomsdalen for en sum av 6500 spesidaler. Lomsdalen eide så gården i 7 år.

Hesselberg skiftet så med korte mellomrom eiere, inntil gården i 1902 ble solgt til Sigurd Holemark fra Røyken, en slekt som enda har gården. Gjennom den tiden de har hatt gården har de drevet den frem med dyktighet og kjærlighet.

Hovedbygningen på Hesselberg, den fredede, kan i år feire sitt 200 års jubileum, — da den ble satt opp i 1771. Men det som gjør at bygningen har fått slik stor og spesiell interesse er de Ådnes-

malerier eller dekorasjoner som finnes her. Grunnet disse malerier er bygningen viden kjent, og det er vel tusener som gjennom årene har besøkt Hesselberg gård for å se denne særpregede kunst.

Ringerike har jo vært rikt beslått med Ådnes' kunst. Ådnes ble i sin tid gift med bondejenta Ingeborg Jonsdatter, Trøgstad, og ble på den måten godt kjent både i bonde- og embetsmannskretser. Ådnes var kjent som produktiv portrettmaler og for sin bonderokokko-maling. Av hans bedre arbeider her på Ringerike er nå tilbake bare maleriene på Hesselberg. Hans store og kjente malerier og dekorasjoner på Glatvedt Hotel i Hønefoss og på Skriver-Vaker er jo gått tapt ved brann.

Ådnes levde i tiden 1739—1792, og dette falt jo i den tiden da dekorasjoner og utsmykninger av gjeve bondegårder og andre gjeve steder var på mote. Og Peder Ådnes, som var kommet inn i bondekretser og selskapslivet gjennom sin hustru fra Trøgstad gård, fikk mange oppdrag over Rin-

gerike. Og all den tid Ådnes var blitt nærmest Ringeriking, kan det vel være av interesse å høre litt om ham. Ådnes reiste mye over hele Østlandet, Hadeland og Valdres og malte, bl. a. malte han flere altertavler og andre dekorasjoner i kirker. Han er blitt kalt en av bondekunstens store skikkelser. I sin heimbygd i Land ble han betraktet som en eventyr- og sagnfigur. Han var en av deres sønner som reiste ut i den store verden og lærte den edle malerkunst. Og dette at det skulle ha vært ulykkelig kjærlighet som jaget ham ut, og at det var der ute i verden han oppdaget sitt kunstner-talent, gjorde ikke eventyret mindre.

Ådnes hadde utdanning i Düsseldorf, London, Sachsen, Danmark og Holland. Her i landet hadde han utdanning, og er representert på Nationalgalleriet. Professor C. W. Schmitler sier om ham: «Denne merkelige bygdemaler har levet i folkefantasiaen like til denne dag som en utrolig tusenkunstner, — det kunne målbinde noen hver.» Og

Ådnes-stua på Hesselberg

Foto: Hans A. Kristiansen

Buskerudnavnet

«Naar amtet fik navnet og hvorledes, vet jeg slet ikke og det kan være knusende likegyldig. La gaa «at det skyldes en lunefuld tilfældighed sin tilværelse», men tilfældigheten maa ha været i sers godt lag da den døbte vort skønne amt med et saa fuldkomment betegnende og malerisk navn som BUSKERUD.

Samlende alle amtets herlige bygder under ETT uten at nævne noen av dem, uten konkurranse, uten at den ene trækkes frem for den andre.

Aa, for en rik mørk fylde av tette store skoge, milelange aaslinjer med busker, svære graner og furuer: for før sa vi da paa Modum, min hjembygd: busker og ikke trær.

Chr. Skredsvig.»

Denne kjærlighetserklæringen til Buskerud ble skrevet i 1918 da amtet var i ferd med å bli fylke, og det virkelig var fare for at det skulle miste sitt gode navn. Det ble innvendt at Buskerud ikke var noe distrikt, men en gammel futegård, og futene var ikke populære. To andre amt med navn fra futegårder, Bratsberg og Nedenes, hadde gamle distriktsnavn å falle tilbake på, og de gjenoppstod som Telemark og Aust-Agder fylker.

videre sier Schnitler: «Utallige er ellers de spennende eventyr og romantiske historier som i folkefantasiaen knytter seg til Peder Pedersens navn. Det er også for en del grunnen til at han har fått en slik lysende glorie om sitt minne. Det er ikke underlig, for han eide et ekte kunstner temperament, var både gløgg og oppfinnsom ...»

Man vil av dette forstå Hesselberg-stuenes store verdi, ikke minst på det kulturhistoriske plan. Disse maleri-dekorasjoner forteller ikke bare om en stor kunstner, men de bærer i seg selv en verdifull samling bilder som er uerstattelige om de skulle bli borte. Maleriene er de beste og best bevarte på Ringerike.

Maleriene på Hesselberg, som ble malt i 1773, skal illustrere årstidene, — et stort bondefolks virksomhet så vel i arbeid som i fritid, i de forskjellige årstider. Det er lite av hverdagen, mest solskinn-

Det manglet heller ikke forslag til erstatning for Buskerud-navnet, men de led alle av alvorlige mangler. De gamle navnene var ikke omfattende nok. Både Hallingfylket og Ringafylket tok bare med noen få av «amtets herlige bygder», og nyskapningene som Midland og Sør-Upland var alt annet enn heldige. Og så fikk altså Buskerud lov å leve videre som fylkesnavn, til glede for alle som med eller uten Skredsvigs hjelp liker å høre skogsusen i navnet. Dette er selvbedrag, sa de som ville ha navn med klang fra sagatiden. Selv om det høres slik ut, har navnet ikke noe med skog å gjøre.

Gården het egentlig Biskopsrud, og at det var en biskop som skjulte seg bak busken, gjorde ikke navnet mer tiltrekkende for gjendøperne.

Gården som ga fylket det omstridte navnet, ligger noen kilometer fra Åmot stasjon på Modum, og det var ikke bare i futetiden at den spilte en stor rolle. Den gjør det også den dag i dag. Første gang vi hører om den er i 1322. Da ble den kalt Biscopsrud, og mannen som bodde der het Åsulv. Navnet henger sammen med at det var Hamarbispnen som eide gården. Senere går den over til Olavsklosteret i Tønsberg. Det var i 1418, og dette

dager og søndagskledning. Maleriene er mest malt i lyse, vakre farger, som vel ikke var helt vanlig i den tid, og det er bemerkelsesverdig at fargene og materialene kan ha holdt seg så godt i så lang tid. — Slåttejentene er et vakkert spill i farger. Et par av bildene viser enkelte mannspersoner. Disse skal visstnok være eieren av Hesselberg, dengang Engebret Hesselberg, og maleren Peder Aadnes.

Men maleriene må sees, og de er av den slags kunst man forstår og bevarer i minnet.

Sigurd Holemark, stamfar til den nye slekt på Hesselberg, døde i 1962. Han hadde da hatt gården siden 1902.

Sigurd Holemarks sønn, Reidar Holemark, eier nå gården. Han er gift med Gunhild Nilsdatter Skagnes.

Einar Heimås Dokken.

Assessor Collett på Buskerud gård 1830.

klosteret eide allerede et par hundre år tidligere $\frac{1}{3}$ av laksefisket i Døvikfossen som vel var Buskeruds største herlighet i middelalderen. De øvrige erere av fisket var Hovedøens Kloster med $\frac{1}{3}$, Oslobispen $\frac{1}{6}$ og nonneklosteret i Oslo $\frac{1}{10}$. Men dengang som nå fisket også folk uten fiskerett.

I 1518 blir Buskerud omtalt som kronens gård, og ifølge matrikkelen av 1661 hadde til da 17 futer hatt sete på gården. Den ga derfor fogderiet navn, og da amtsinndelingen ble gjennomført i Norge i 1671, fikk også amtet navn etter gården. Men da var den ikke krongods lenger. Den ble solgt til en privatmann i 1668. Nå var det ikke laksefisket, men trelasten som gjorde gården verdifull.

Omkring midten av det attende århundre kom gården i Collet'enes eie. De bygde den praktfulle hovedbygningen som ennå står, og en av Collet'ene, assessor Peter Collet (1766—1836) var den bety-

deligste av Buskerud gårds eiere i nyere tid. Han eide og drev også Hassel jernverk, og forsøkte så godt det lot seg gjøre å dele sin tid mellom forvaltningen av disse store eiendommene og dommerembetet i Kristiania. På Buskerud anla han en naturpark i tidens romantiske stil, hvor innskrifter på fjellveggen og på steinheller fremdeles minner om hans litterære og historiske interesser. I vår tid er gården igjen blitt offentlig eiendom. Nå tilhører den Buskerud fylke og har vært brukt som landbruksskole i mer enn 40 år.

Dette distriktet: Lågen, Simoa, Hallingdalselva og Drammenselva, de herlige bygdene som Skredsvig skriver om, langs Tyrifjorden og Drammenefjorden er det ikke mulig å gi noen bedre fellesnevner enn Buskerud. Og heldigvis fikk vi lov til å beholde den.

Arne Altern.

Linerla

Av MARTIN A. HANSEN

Den avdøde danske forfatter Martin A. Hansen skrev følgende under sitt opphold ved Sperillen:

Vel tre hundre skritt ovenfor hytten ved vannkanten hvor vi var flyttet inn, lå det en gård under det bratte fjellet. Etter navnet å dømme, kunne bostedet være over tusen år.

Like ovenfor husene var det en bjørkelund. I lauvspretten sto de lyse kronene som en glorie over gården. Det var nok en hellig lund, og den hadde fra Arilds tid skjernet stedet. Bak lunden tårnet ura seg opp, et fjell av løse blokker, i tidens løp styrtet ned fra fjellet som lutet høyt over alt annet. Men lunden hadde stoppet stenene så de aldri hadde nådd gården.

En morgen kom det gående en meget stor og gammel kvinne derfra. Hun var litt bøyet av alderen, og det store hodet var som en runesten.

Den staselige kvinnen ble stående utenfor, til vi gikk ut og førte henne inn. I døren stanset hun og overrakte min kone en bolle med et snes nydelige egg. På vår nøden gikk hun tre skritt lenger frem i stuen. Hun navnga seg, hun var gårdens eierinne. Så unnskylte hun seg at hun ikke allerede ved vår ankomst hadde kunnet komme for å by oss velkommen til bygda. Gikt hadde bundet henne til

sengen. Men hun ønsket at dalen skulle vise seg gjestfri mot oss, og det var hennes håp at vi snart ville gjøre et lite besøk i hennes hus til et traktement som ikke ville bli nevneverdig.

Vi takket, og jeg ba henne gå frem og ta plass i stuen hvor vi kanskje hadde et eller annet beskjedent å by på. Hun så seg kvasst og hurtig omkring og svarte kort nei. Jeg kunne merke både på henne og min kone at jeg hadde vært taktløs, og jeg trakk meg litt tilbake og lot min kone lede seremonien. Hun tok et par egg opp av bollen og roste dem for størrelse og skjønnhet. Men gjesten beklaget at eggene på grunn av lite vinterfor var små og dårlige. De trettet med god kunst. Ved å stille et spørsmål om bygda trakk min kone meg med i samtalen, og selv bar hun eggene ut i kjøkkenet. Hun kom inn igjen med en pose sukkerbiter som hun overrakte gjesten. Da ble jeg betenkelig. Den store gamle kvinnen løftet da hendene sine, så forferdet ut og forsikret at det kunne hun ikke ta imot. Det sjeldne sukker! Det kunne hun ikke forsvare. Min kone sa da, uten å nevne hjemlandets klager over rasjoneeringen, at vi av den danske overflod hadde fått

Gamle Bønsnes kirke - Ringerike

*Vemodig blikket dugger som ved gravens blomster
ved en svunden tid i drømmesyner se
langlige fjerne fra de gamle tomter
mens i sindet knuger forkrenklighetens ve.*

*Noget her om uforkrenklighet dog taler
Evangeliet, paa hvis grund du blev reist
det hvis tempel staar om taarnene faller
bygget av vaar skaper beaandet av hans geist.*

*Slekt paa slekt her søkte til det evig unge
veld med helsebot mot syndens treldomsaag
de gamle melodier klang fra norrøn tunge
Liturgien tonte paa Romas edle sprog.*

*Klokkens malmrøst kalte gjennom sekler lange
medens agre bølget i karm avølger blaa
tonte gjennom vaarbrus og høststormens sange
klang mens vintermulmet over landet laa.*

*Forlengst de siste toner svant i evigheten
dine kjerter skinner i mindets fred
over alt som taler om forkrenkligheten
straaler kors og stjerne med glans i evighet.*

OTTO RODE

med oss så mye at vi nesten ikke visste hva vi skulle gjøre med det. Vi hadde alt tenkt å by naboeer litt av det. Så smilte den gamle, tok imot posen takkende, fornyet innbydelsen og sa at det skulle komme et bud om dag og tid. Og så gikk hun.

Vi husket ikke navnet hennes, og kalte henne Erik Blodøks' enke.

Syv dager senere kom en enda større kvinne gående ned til oss. Det var eierinnens søster, og hennes mann var forpakter av gården. Hun ga min kone en stor flaske tykk fløte, og bar bud fra søsteren om vi ville komme neste dag klokken tolv. Selv lot hun oss med lette antydninger forstå at hun var av noe ringere stand, den som gikk bud, og med henne ble det seremonielle ikke fullt så strengt. Hun lot seg nøde helt inn i stuen, hvor hun roste oss for utsikten gjennom vinduet, for innboets utseende og hyggen her, skjønt ingen av delene var vår fortjeneste. Men av takt ville hun ikke sitte ned, uinnbudt som hun var kommet. Denne store kvinnen eide kun *en* tann som hun med stor omhu ville skjule, men da hun var så blid, lyktes det sjelden.

Henne kalte vi Haakon Jarls søster.

Dagen etter stanset både busser og rutevogn nedenfor gården, og forpakteren kom kjørende ned med hesten for å hente varene opp. Vi så alle gårdens piper ryke. Det var travelt der oppe.

Så kom dagen, og vi gikk der opp, pyntet. Haakon Jarls søster sto i sitt tunge skrud ute på tunet og tok imot oss, med gammelt sølv i den høye halskraven. Hun førte oss inn i fjøset. De fleste kuene var alt kommet ut, men det var et par spekalver og en kalveferdig ku der. Det var av de små fjellkuer om hvem man får den tanke at de må ha overvært Jesu fødsel i Betlehem.

Vi ble en god stund i sauefjøset hos smålammene, hvoretter kvinnen førte oss over tunet til det huset som lå høyest og penest. Dronningen sto i bislaget og stirret ubevegelig mot oss til vi var fremme.

Først ble vi bevertet med kaffe. Det var uhyre mengder av kaker på bordet, mange slags. Varme, sprø, velsmakende vafler sto i så høye stabler at enhver av oss ble ensom, for først etterhvert kunne man se tvers over bordet. Selv satt de kongelige kvinner nesten ikke ned, de bare nippet, og mest gikk de nødende rundt bordet. Med overlegen list og menneskekløkt tvang de kaker i oss. Barna og jeg var fullstendig overgitt, skjønt mette motsto vi ikke disse overtalelser, for det var likesom man ved å ta enda en vaffel kunne avverge en ulykke. Min

kone holdt verdigere stand, skjønt kvinnene, vel vitende at de i den elskverdige ordstrid hadde en sterkere motstander i henne, samlet sin underfundige nøden nettopp om henne. Men da det viste seg at hun hadde fødselsdag samme dag som vår øverste vertinne, kom det over alle kvinner en hjertelig svakhet, hvorunder hun ble overlistet av Haakon Jarls søster som straks hadde rakt frem et vaffelfat. Men da alle endelig holdt stand, nikket dronningen alvorlig til søsteren som skred ut og vendte tilbake med en veldig og festlig pyntet lagkake som hadde reist sine seks mil fra byen.

Etter bordet førte de oss bort til gyngestolene, og de sørget for at praten kretset om ting vi kjente noe til. De viste seg å være opplyste, og deres skolekunnskaper i geografi var stadig friske, så de kunne snakke om lokaliteter i Danmark som de engang hadde hørt om. De snakket beundrende om vårt land, det var fantastisk å høre på dem. Selv om Himmelbjergets høyde uttalte de seg imponert, trass vi her i stuen satt minst i den dobbelte høyde. Overfor alt dansk hadde de denne beundring i stemmen. Den virket oppriktig, og alt det utmerkede de visste å si, samlet de på en smigrende måte om våre personer. Dog, vi ble litt betenkelige, for det lot til at de beundret det mest selvfølgelig: at vi ikke hadde revet koppene ned av bordet, at vi kunne gå over gulvet uten å brette benene, at vi kunne snakke rent. Vi fikk en følelse av å være sett på av overmektige kjempevesener som med godmodig, men dyp beundring så at disse skapninger virkelig lignet mennesker.

Alt forløp dog elskverdige, og bare et øyeblikk gikk en skygge gjennom stuen, — da dronningen lot forstå at hun gjerne ville høre hva mitt levebrød var, svarte min kone ganske åpenhertig at jeg var forfatter og skrev bøker. Det ble da en pinlig taushet. De store kvinnene var altfor taktfulle til å veksle blick, men vi følte at de så på hverandre med sine indre øyne. Men meg kunne denne uhyggen ikke overraske, for den har jeg siden min ungdom flere ganger opplevd hos ufordervede folk. Men fintfølende brøt vår vertinne tausheten og trakk frem et bedre emne, og det dårlige som tilståelsen hadde gjort, syntes snart glemt.

Siden reiste vi oss og kikket på tingene i stuen. Veggene var malt lyse, på dørene var det rosemaling, og gulvet var rødt. Innboet var arveting fra slutten av forrige århundre, men der var også langt eldre ting. På veggene hang portretter av slektens folk, hvis historie vi fikk høre, og mellom bildene var det et kunstferdig tegnet stamtre hvor man

kunne følge de to søstres aner helt tilbake til en middelaldrig stamfar.

Det var et par reoler med temmelig mange bøker, og blant dem savnet man naturligvis ikke Kongs-sagaene og Asbjørnsen og Moes eventyr. Jeg fant frem en eldre bok som beskrev bygden, og vår vertinne, som vennlig tjenende fulgte med, fortalte så at det i boken sto noe om hennes slekt og gården. Jeg sa at det så ut til å være en interessant bok.

«De får beholde den da!» sa hun.

Jeg svarte at en slik gave kunne jeg ikke ta imot, for nettopp denne boken kunne hun enda ha mye glede av å lese i. Men hun sa at jeg skulle ta den, og hun syntes den passet best i hendene på et menneske som den interesserte. Jeg tok igjen ordet og svarte at jeg kunne se at det var en eldre bok som sikkert var meget sjelden nå og vanskelig å få tak i, og at jeg selvfølgelig ville være takknemlig for å låne og lese den, men at jeg ville finne det ufor-svarlig å motta den, for når den handlet om slekten, så hørte den også slekten til, og det ville sikkert være både opplysende og oppdragende for familiens unge å studere den, og den muligheten ville jeg ikke ta fra dem. Og så bøydre dronningen seg verdig og sa at det skulle bli som jeg ville.

Jeg satte meg fore å være mer varsom. Men da mitt blikk litt etter falt på en gammel kartrull som lå på en reol, så vertinnen dette straks, og hun rakte meg rullen. Det var et nesten hundreårig kart over gården og dens vidstrakte og vidløftige skog-arealer og dens små spredte jordteiger. Det var metrykk av bygdas gamle og merkelige utstrekning. Om dette unnslopp det meg da en bemerkning.

«De får ta det da!» sa hun.

Gruende for den neste kamp begynte jeg med å svare at et slikt kart jo simpelthen var uvurderlig på en eiendom som denne. Men vertinnen protesterte og sa at atskillig var forandret siden kartet ble tegnet i bestefarens tid, så det var til ingen nytte her, derfor burde jeg ta det. Jeg var klar over, og jeg merket nok at min vertinne heller ikke var i tvil om at dette kartet var et langt større klenodium enn boken, men desto steilere reiste hun seg mot mine protester. Med et øyekast måtte jeg kalle min hustru til hjelp innen jeg bukket under. Hun grep modig inn og sa at riktignok hadde jeg stor kjærlighet til gamle, sjeldne ting, men at jeg også hadde den bestemte mening at de såvidt mulig burde bli der hvor de hørte hjemme, for bare der kunne menneskene virkelig forstå hva de betød. Da bøydre vertinnen seg igjen, og fikk godhet for min kone.

Så ringte en klokke nede fra veien. Det var mannen med fisk, og Haakon Jarls søster, min kone og barna gikk ned for å gjøre innkjøp.

Nå var jeg alene med Erik Blodøks' enke, hvis høflige og vennskaplige blikk voktet alle mine bevegelser. Samtalen gikk tvunget, jeg hadde på følelse å bli betraktet som en skrøpelig raritet som det hele tiden skulle gjøres noe for, og jeg fryktet for gjestfrihetens feller. Jeg turde ikke se på noe bestemt av frykt for at vertinnen skulle tilby meg en gyngestol, gulvklokke, eller hva nå mitt øye skulle falle på. Men det ble for mye for meg, og jeg snudde meg, så den store gamle kvinnen i øynene og sa: «Jeg så linerla for første gang i går. Den satt i den gamle byggåkeren.»

Jeg slapp ikke øynene hennes. De forandret seg, ble vid-åpne, ble til et par bøsse-mundinger. Nå var vi to likemenn. Hun var rystet, mistroisk og harm.

Omsider sa hun at det trodde ingen på nå. Det var noe som menneskene spottet nå i verden.

Hun var like hard og mistroisk, og visste ikke hvor hun hadde gjesten.

Da svarte jeg at det var vel ikke alle som spottet over det. Den som var av rette slaget kjente ettertenksomme mennesker som ikke gjorde narr av alt hva de gamle hadde visst. Selv hadde jeg sett linerla og tenkte mitt.

Linerla er den hvite vippestjerten, den livlige, nysgjerrige, evig urolige fugl, som er vårbudet blant fugler under disse himmelstrøk. Og mange steder har man om våren tatt varsel om høst og årring av linerla og det første sted man så den.

Litt etter var den gamle kvinnen kommet i gang. Begynte å fortelle. Min kone og barna kom tidsnok til også å høre det meste. Kanskje holdt hun på å glemme oss. Bygdens gamle sagn gjenoppsto i hennes munn, gjenkalt uten bøkernes hjelp, men som de hadde levd gjennom tidene. Hun fortalte om jutulens og gygrens møte i fjellet over våre hoder, om jenten fra gården på den andre siden som ble bergtatt og gikk med bergfolket inn i kollen. Vi så over dit, og livet der mellom ubeskrivelige skatter og rikdommer, til den gamle kirkes klokkeklang en dag nådde inn i fjellet og vekket henne. Vi satt der stille og hørte, da den sene dags vind kom jagende gjennom skarene og mørknet det store vannet dypt under oss. Strikkepinnene klirret mellom søstrenes fingrer. Den gamle dronnings øyne var fjerne og hennes stemme hes mens hun fortalte om det som er glemt mellom mennesker.

Butikken

Den avdøde danske forfatter Martin A. Hansen skrev følgende under sitt opphold ved Sperillen:

Vi bodde i en hytte ved bredden av en innsjø. Det var om våren. Ved nattetid sto fjellvinden ned gjennom skarene og reiste sjøen. Tømmerstokkene ble flokkevis drevet forbi der ute, klukkende og knurrende. Da skrek rovfuglen oppe i Grøtterudskollen over oss, hvor den hadde ungene i redet. Men gikk det en grime igjennom der ute om natten, en utstragt flåte av tømmer, så ble sjøen stille. Man falt i søvn i stillheten, man våknet igjen, og der var stadig stillhet. Så stor var den drivende grime.

Et mørkt land, skjønt med to himler, en der oppe og den i sjøen. Rundt om hang nåleskogens åklær nedover fjell og åser, lukt i vannet. Men i mellom var det bjørker, skogens pikekjønn. Man kunne rekke hånden ut og plukke en håndfull bjørketrær på åsen over vannet skulle man tro. Bjørkas krone ble en rosa dis. Så ble disen dypere. Så falt regnet en natt. Og så var bjørkekronene så skjært grønne som den unge fordrevne Adams drømmer.

På denne siden av det store vannet lå et par ensomme hus. Innerst i viken. Over dem var et hettekledd fjell. Det var stort, men husene små. Der var en gammel landhandel, hørte vi, og en varm dag da man ble meget tørst, rodde barna og jeg over dit. Vi hadde en huskeseddel med.

Fisken slo tett, yre av våren. Nå og da såes en liten springende nymåne over vannflaten, skinnende, så borte. Vi hadde oteren ute. Den gikk tyve favner ut fra babord, og hadde en rekke fluekroker etter seg. Men der var ikke bitt. Det pleide det heller ikke å være. Og vi måtte snart hale oteren inn, for de drivende tømmerstokkene var nysgjerrige. Vårflommen hadde knapt nådd sitt høyeste, skjønt vannet i sjøen var steget en mannshøyde, og enda var det gått bare enkelte grimer igjennom. Men det drev en masse løst tømmer i sjøen. Sto man høyt oppe og så ned på sjøen, hadde den samme farge som den lille blomsten Veronika, som viser seg på denne tiden og ser opp på en med et barns øye. I det blå lå de gule stokkene. Langt borte slo et lyn opp av vannet, det var bare en stokk som rullet seg, og flokker av tømmerstokker vandret opp og ned av sjøen som gardister på gaten om søndagen. To gule stokker kunne følges ad i lange tider; man traff dem sammen snart på den ene, snart på den andre siden av sjøen. De var nyforlovet. Og sto man et sted og fisket, kunne man være sikker på at

en lang stokk snart kom svingende for å se hva man foretok seg.

Over på denne siden av sjøen var strømmen svakere, og det var mange bunnsynkere. Vi kunne se ned til bunnen, tre favner dypt, og den var helt dekket av svarte trestammer. Det sies at bortimot en syvendedel av tømmeret blir for tungt og synker. Vi så flere stokker som holdt på å si farvel til verden. Den ene enden var gått ned, og den andre kikket over vannet som hodet på en trollmann.

Inne i viken var vannet mørkere og tykkere, som om det var slim i det. Man så ikke noe levende ved de stille hus oppe på stranden. Det var ingen vinduer mot sjøen, og de gamle laftverks vegger hadde en farge som sølv som ikke hadde vært pusset siden oldemors tid.

Vinden bar stank ut mot oss. Nesen kunne fortelle en at det lå mye råtnende fisk inne på stranden. Der var annet gjærende avfall som luktet med en uren sødme. Men der var også en skarpere vond dunst.

Vi la til ved en molo som gikk sine femten favner ut i sjøen, men oppdaget så at man ikke kunne komme i land på den. Stormsjøer, eller hva det nå var, hadde flere steder brutt ned moloen, skjønt den var laget av svære stokker. Man hadde fortalt oss at det i gamle dager gikk store skyssbåter opp gjennom den milelange sjøen, og siden en tid en dampbåt. De la da til her. Men dengang riksveien ble ført frem på den andre siden av vannet, ble det helt stille her.

Vi rodde helt inn til avfallet og fortøyde ved en furu som hjelpsomt rakte ut en arm. Gutten trakk seg bakom meg da vi skrittet oppover. Der gikk søsteren også.

Bak stuehuset og litt høyere lå en gammel låve. På veggen av den var det spikret opp fem rå blodige saueskinn. De krummet skinnkanten i solen, og det var dem dunsten kom fra.

Bakom her var døren. Det satt en gammel anbefaling for snus på den, og jeg puffet døren opp og trådte inn i et mørkt rom. Det var lavloftet og så stort at man ikke foreløpig kunne øyne hvor veggen gikk. Der var en disk av svære furuplanker, i hvilken ventende personer hadde skåret mye, og bak disken løftet en eldre mann sitt tunge hode og så på oss. Han satt i stolen og døset, med skygge-

luen ned i pannen. Vi stirret hverandre taust i øynene, og var fiender.

Jeg forlangte brus til barna som holdt seg borte ved døren, og en pils til meg selv. Mannen ble sittende med hendene på knærne og så frem for seg. Så satte jeg meg på benken. Det var en handelsbod, men det var bare et par hyller på veggene. De fleste varene sto eller lå rundt om på det vidstrakte gulvet og duftet av Heimskringla jordens krets.

Omsider pustet mannen, reise seg og gikk rundt og bøyde seg etter flasker, så her, så der. Han rev kapslene av, slang flaskene på disken, og satte seg. Barna fikk sin brus og forsvant ut. Jeg hørte dem snart borte ved saueskinnene som naturligvis var verd å se på.

Jeg tok så min store huskeseddel frem, brettet den langsomt og knitrende ut, reiste meg og la den på disken nær ved mannen. Jeg var meg bevisst at mitt smil var litt ondsinnet. Så satte jeg meg og skjenket ikke mannen et blikk. Jeg var klar over at det var en mann som bar nag til gjester og hadde uvilje mot handel.

En stund senere sa han: «Lukk døren der.» Jeg overhørte det, og tok fram pipa og tobakken.

«Lukk døren der!» gjentok han senere.

Jeg hadde nettopp stoppet og tent pipen, og jeg tok meg nå tid til å tømme ølflasken. Så gikk jeg bort og lukket døren. Man kunne bare få den helt igjen ved å sette kroken på, så jeg måtte la den stå med en tomme bred sprekk. Da jeg igjen hadde satt meg på benken og kikket mot døren, lyste sprekkene som et lyn.

Det kom ikke lys inn andre steder. På den andre siden av disken var det et vindu, men det var lukket med skodder som var spikret igjen. Jeg mente å se noen gamle saltsild skinne som månelys i en tønne et sted inne i det mørke rommet.

Så skjedd det at mannen reiste seg, tok huskeseddelen, fant fram brillene og satte seg og leste den.

Der var andre levende på stedet. Det var på den tiden av dagen da man på gårdene hjemme holdt middagshvil, og også her ga ei høne seg til å kakle midt i den tunge stund. Siden hørte man ei høne til. Forhåpentlig var der lagt to egg.

Jeg var blitt svært tørst og jeg ba om en pils. Da han hadde gitt meg den, satt han litt med seddelen. Så gikk han langsomt inn gjennom rommet og ble borte. Jeg kunne siden høre noen snakke dypere inne i huset. En tynn kvinnestemme. Hans stemme ble bare en svak during i bjelkene. Jeg forsto at han ikke hadde kunnet tyde alt på listen, og at han derfor som man alltid må her i livet, var gått til kvinnen.

Barna var nå lenger oppe i skogen. Jeg kunne høre at de hadde møtt noen, et barn fra stedet kanskje. Her var kanskje et barn. Jeg hørte min lille pike rope flere ganger: «Jeg heter . . .», og så steg navnet helt opp i grantoppene. Litt etter svarte fjellet høyt oppe. Men hjemmebarnet svarte ikke. Det sto nok som en saltstøtte foran disse to fremmede.

Ellers var det her den store stillhet mange leter etter rundt om i verden, men kanskje først finner i graven. Jeg trodde å kunne høre tankene mine støte sammen, likesom stokker i sjøen. Men tankene var døvne. Jeg gjennomgikk dovent forskjellig i mitt levnesløp, og fant ikke alt så utmerket, men ga så opp.

Siden ble man for doven til å erindre noe. Jeg gad heller ikke lete etter den tredje kalde pipen i sekken, men stappet tobakk i en som enda var varm. Jeg drakk ølet ut og tente. Det kom vel kanskje stank inn av dørsprekken, men man merket den ikke mer. Jeg satte meg makelig til rette.

Jeg ble overrasket da det ga seg til å pusle lenger inne, men falt så til ro igjen. Det var bare mannen som begynte å samle sammen varer. Han gikk inn i mørket og lette etter en ting, og når han hadde funnet den, bar han den bort på disken og skrev på sin egen seddel hva han hadde funnet.

Han sto bøyd og øste opp av en kasse. På koften hans hang den lange kniven hvis skaft var dekket av sliren. Da han hadde veiet grynene og skrevet dem opp, satte han seg og leste på min seddel.

Jeg var kanskje litt tørst, men det var meg imot å snakke, og jeg lente meg bedre tilbake. En stor bi støtte mot døren utenfra, trillet ned, og lå og summet litt. Nå og da kom en flue inn gjennom sprekkene, men fluene forvillet seg her inne, og man så ikke mere til dem.

Så fornam jeg at mannen var ferdig, han talte tingene på disken flere ganger. Jeg lettet på meg og spurte hvor meget det ble. Han løftet hodet og så på meg, og jeg tydet det blikket som hevnjerrig. Regningen var ikke så dårlig.

Jeg ba om noe drikkelig, betalte, stappet varene i ryggsekken og satte meg. Også han satte seg og tok sin pipe opp av lommen.

Vi satt der og røkte.

«Solen skinner» sa han.

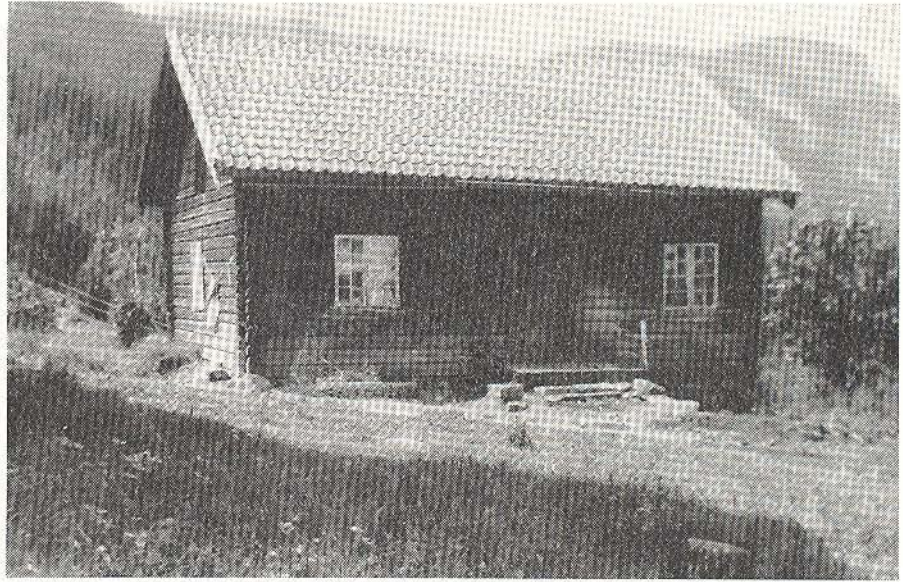
«Jo» sa jeg.

Vi satt og røkte og stirret på kerubens sverd i døren. Jeg hørte dem oppe i skogen. Min datters glade rop: «Jeg heter . . . hva heter du?»

«Hva heter du?»

Intet svar.

Den siste av husmannstuen Nordby. Heimen som gamle Sjur og Inger forlot den dagen de drog til Amerika.

Emigrantens egen historie

Jeg vil forsøke å skilde tanker og inntrykk jeg har fått gjennom emigranter og andre Ådølingers historier, fra den tiden utvandrerene «satte slå for dør» og tok farvel med husmannsstua og nabofolket for å fare over havet til landet på andre sia, til Amerika, det rike store landet som lokket med bedre kår for en fattig husmann. Mangt er skrevet og mangt er sagt om emigranten. Men i de fleste tilfeller var det vel *lite* «eventyrlyst» som lå bak denne store avgjørelse som det var for en familie å lyse til auksjon det de eide, for så å reise fra heim og bygd.

Det er vanskelig for oss som lever i dag å forestille oss den sorg og fortvilelse de arme mennesker ble satt i den dagen avskjeden med heimbygda var en realitet.

Det var mange små og karrige husmannsplasser som lå gjemt i skogene i Ådal. Og her var det som oftest mange som skulle ha mat. Arbeidsplassene ble for få, levevilkårene i heimbygda ble for håpløse, for kravfulle.

Den vesle jordflekken husmannen fikk leid av bonden kastet for lite av seg. Det ble ikke nok poteter til å fø en ungeflokk, og for lite fór til kua på båsen. Og kravene fra storgården lå alltid som et åk over disse menneskene. Alltid bar de de tyngste bøkene, og alltid slet de seg frem på de smaleste stiene.

Men et sted der i det fjerne vinket nye håp, nye muligheter til å rette seg opp, få sitt eget. Amerika, det lød som en lokkende tone, men dog med en tungsindig klang. Skulle de slite seg løs, reise bort fra alt dette som trass blodslit og plikt var deres arv? Dette var heimbygda, dette var fedrelandet, hvor i mange tilfeller de gamle måtte bli igjen.

Med blanke øyne søkte de ut over det vesle tunet, til fjøsdøra som ikke lenger var tett nok til å stenge kulde og snøkav ute, og videre til den magre jordlappen bak stua. Her hadde de svettet og slitt, her hadde de sådd og høstet mellom småskog og ur. De ville ikke svikte, men hva annet kunne de gjøre enn å gripe denne sjansen som bød dem nytt liv i egne heimer. Og dagen kom da døra i husmannsstua ble stengt for siste gang, og det såre blikket fanget det hele inn til det siste farvel.

I året 1903 var det stor utvandring fra Norge til Amerika. Og enda lever Ådølinger som reiste over i de vanskelige årene. Enda lengter de og minnes sitt barndomshjem og sine kjære som ble igjen i bygd.

En av disse Ådølinger er Gerdrude Braaten fra Viker vestsida. Hun har ikke fått oppleve den rike stunda det er for emigranten å stå på et gyngende dekk og gjense sitt fedreland. Se det bølgende grønne landskap dukke frem fra disen, kjenne duft av

Det var i denne vesle stua under Elsrudkollen at Gerdtrude måtte forlate foreldre og søsken den høstdagen i 1903.

bjørk og hegg, mens det vaiende norske flagget ønsker velkommen. Gjertrude har ikke fått anledning til å komme tilbake.

Med sine 88 år er Gjertrude fremdeles en flittig brevsriver, og mangt et innholdsrikt brev har krysset de blå bølger og funnet veien til slekt og venner i Ådal.

Jeg vil gi henne og alle andre Ådølinger derover min hyllest for den troskap de med sine brev og hilsinger viser oss og sin kjære barndoms bygd.

— —

Ja, tidens puls slår fort, og mangt er forandret siden den sensommerdagen Gjertrude Bråten og hennes familie forlot den vesle grå stua i nedre Rundhaug på vestsiden av Sperillen, for å begynne på den lange reisen. Veien gjennom bygda ble både tung og lang denne dagen. Og lite visste det vesle følget om alle de vanskeligheter som ventet dem.

I den barske Nordsjøen fikk disse Ådølingene sammen med andre emigranter en ublid mottagelse. I en hel uke ble båten «Ancela» liggende å baske mot storm og uvær, før de nådde over til Hull i England. Og enda går Gerdtrudes takknemlige tanker til den unge gutten som tok seg av henns ett-årige sønn da hun selv ble liggende sjøsyk og medtatt og ikke orket å stelle sitt barn. Gutten arbeidet i byssa for sin billett, og her ble lille ett-årige Erik tatt godt vare på, forteller Gerdtrude.

Båten som skulle ta dem med fra England og over Atlanteren var alt seilt ut, på grunn av deres forsinkelse i stormen.

Men etter to dagers opphold i England kom de ombord i båten «Bavarian». Og den 18. august 1903 kom de til Erskine i Minnesota. Her kom de sammen med en annen norsk familie ved navn Finnsand.

Et års tid bodde Gerdtrude og hennes familie i Minnesota, før hennes mann Ole Bråten dro ut for å «ta land».

Minnesota var et vått land sier Gerdtrude, hun likte seg ikke så godt der. Men arbeidet krevde det meste av hennes tid. Hun er en helnorsk kvinne og kunne sitt håndverk. Og det ble ved rokken og med strikkepinnene i sin hånd at Gerdtrude gjorde sin første innsats i det fremmede landet. Det ble i Nord Dakota Ole og Gerdtrude fant sitt hjem, og det er der Gerdtrude bor i dag. Tidlig ble hun igjen alene, det er 50 år siden hennes mann døde.

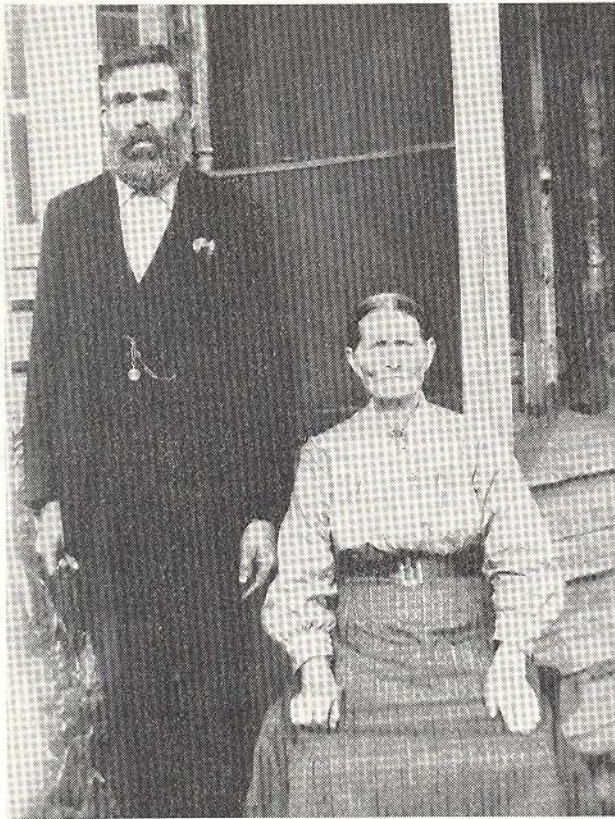
Det er aldri å høre anger og beklagelse fra Gerdtrude, men det er som lengsel og vemod lyser av ordene hun skriver: «Vi kunne vel sløffet Amerika i dette avsnitt av vårt liv, vi hadde vel på en eller annen måte greid oss der hjemme også.» Gerdtrudes barndomshjem Rolid ligger like innunder Elsrudkollen, og det er med vemod hun minnes den tunge stunda da hun tok farvel med foreldre og søsken før avreisen. I naboheimen Bråten var det hennes mann tok avskjed med sine kjære.

Det var mange som emigrerte fra Ådal på disse tider. Noen av de gamle heimene finnes enda, mens det på andre husmannstomter bare ligger igjen en steinur og ei gammel dørhelle.

Det var en vakker vårdag et annet lite følge ruslet nedover lia litt lenger sør i bygda. Det var hus-

Gerdtrudes foreldre, Gunbild og Erik Rolid. Det var for langt mellom Norge og «landet på den andre sia.» Gerdtrude kunne ikke komme igjen for å besøke barndomsheimen og far og mor.

GURI OG GUDBRAND BRAATEN

Ola Braatens foreldre. Det var tungt å være mor og far den dagen både sønnen Ola og datteren Kristi sa farvel og dro ut på den lange reisen over til Amerika.

mannfolket i Nordby som denne dagen begav seg ut på den lange reisen.

Sist går gamle Sjur. Lerretskjorta er nyrøket og fin, og det hvite sjeget vasket og børstet. Det er godt å ha skjegg en slik vanskelig dag, det gjemmer det varme våte som finner veien nedover furete kinn. Det går seint, henda må av og til stryke over en bjørkestamme mens blikket vandrer tilbake.

Når han når heimen nede på sletta er det vanskelig å komme lenger. Gjennom dette tunet hadde han gått så mangen en gang. Her hadde han sittet på dørhella og kvilt med bora, sett de samme menneskene gå ut og inn.

Fantes det ingen utveg til å utsette den lange reisen? Få sitte her, — høre stemmene — se vinden riste i greinene på «Storbjørka» ved stallen. — Nei det var ingen utveg, bare en ørliten stund å få sitte nedpå mens Berte syr i knappen som heldigvis fant på å løsne i skjorteermet akkurat nå - -. Det var så meget som skulle sies, så meget som skulle vært gjort. Men stunda er for stutt, og stemmen er for spinkel på en slik dag. Så blir det bare «farvel» — «farvel» for alltid.

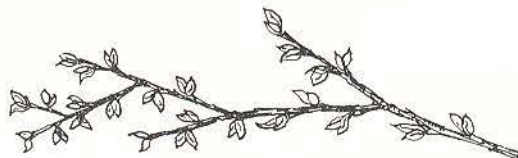
Gamle Sjur fikk heller aldri komme igjen. Han fikk aldri mer gå den kjære gamle stien, aldri se den grå stua igjen. Der hadde bygdefolket gått ut og inn i mange år. Det var vadmelet sitt de var kommet med. Nordbyfolket tok seg av det heimvevde tøyet, de farget og stampet det. Og så kunne «Tor Skredder» komme og sy staselige kirkeklær til bygdefolket.

Gamle slekter vandret ut, og nye slekter kom inn i husmannsplassene. En av bygdas eldste, Ole Torsstensrud som kjøpte Nordby og som selv har bodd i den gamle stua, kan fortelle om bruksting han fant etter Nordbyfolket. Det var ting som forteller om det arbeid de hadde holdt på med. Sjur hadde også et annet håndverk, han var tømmermann. Nye hus er reist i Nordby nå, men på den gamle husmannstomta er det bare igjen et stabbur som Sjur Nordby tømret opp i sine unge år.

Det blir alltid med andakt og vemod i sinn jeg stanser ved en slik forlatt heim eller gjengrodd tomt i skogen.

De få minnene som finnes igjen har en egen makt til å mane frem i tankene det liv, det miljø som engang hersket der mellom solbrune vegger, stenur og kratt. I tankeflukten ser jeg for meg de sorgfulle menneskene som engang tok farvel med den vesle heimen i skogen, og begav seg ut på den lange, lange reisen over havet til landet på den andre siden.....

Gunhild Hagen.

Øvre Lerberg på Ask.

Foto: Einar Heimås Dokken.

Lerberg gård, og storjegeren Anders

Av Einar Heimås Dokken

Det er enkelte gårder i ei bygd som man sier ligger i landskapet, de ligger der de egentlig måtte ligge for å være med å gi bygda ansikt. En slik gård er Lerberg i Strandfjordingen på Ask.

Lerberg er sikkert en utgammel gård og i de siste 300 år har den ligget til samme slekt, ei slekt som har sin opprinnelse i Ådalen, men som gjennom årene har fått sterke forgreininger fra Krødsherad, Flå og fra bondeslekter på Ringerike.

Lerberg er en vakkert beliggende gård med jordvei ned til Sogna-elva og med skoger som har strukket seg langt innover Holleias skogriker. Lerbergkarene blei kjente skogsmenn og jegere, de var kraftige og seige, hadde fått trangen til skogen og jakten i arv etter fjerne fedre.

Lerberg var, før gården blei delt i år 1871, en av de største i bygda. Fra riktig gammelt av har den nok ikke vært annet enn en halvgård, som de kalles

i gamle skrifter. Halvgård var en størrelsesbetegnelse som fortalte at den skulle være på minst 14,4 dekar, eller ha foring til 4—5 storfe. Lerberg tilhørte tidligere Norderhov prestebol, men blei makeskiftet herfra i 1880. Det synes som om gården er blitt adskillig større etter den tid, både med jordarealer og skog.

Lerberg har nå i henved 300 år vært i samme slekt. Stamfaren het Asle Trulsen fra Semmen i Ådalen, og det var i 1734 han kom og slo seg ned på Lerberg. Siden den tid har odelsgutten vekselvis blitt kalt Anders og Tron, slik det var vanlig på odelsgårder. Så gikk det som det pleide å gå når det blev for mye folk og for trangt på en gård. Det var jord og skog nok til å dele gården, og slik gikk det til at denne gilde gården ble delt mellom brødrene Tron og Martin. Dette var i 1871. Og man kan vel si at begge disse gårdene har vært gilde gårder

også etter de blev delt. De var store nok til å sørge for utkommet til sitt folk om de blev stelt rett. Det blev til øvre og nedre Lerberg. Begge de siste eierne av øvre Lerberg, hovedgården, døde ved ulykker og enda er det ingen Anders til å ta over. Gården drives nå av Trons enke Martha.

Men det var storjegeren Anders Lerberg jeg har tenkt å minnes i denne artikkel. Det kan ha sin interesse nå da elgjakten nærmest er en parodi mot det den engang var, — dengang elgjegeren var en mann og en hund. Den gang da elgjegeren var en konsentrasjon av kraft, utholdenhet, orienterings-evne, kløkt og vidd. Vårt distrikt har fra gammelt av hatt mange slike. Anders Lerberg var en av dem.

Første gang jeg traff Anders var inne på Lerbergseter. To av oss skulle ligge der noen feriedager. En kveld kom Anders, han skulle se etter noen dyr han hadde gående der inne. Det blev av de kvelder en aldri glemmer. Vi fikk mye om hans jakter den gang. Som en «Ruffus» selv kunne han fortelle, somtider kanskje med fantasiens vingefang til hjelp, men helst alvorlig med jaktens fulle lidenskap lysende under de buskete øyenbryn. Da hendte det endog at han blev vemodig stemt. Om det var nødvendig med en salvesfull avslutning, kom den. Hans ordtak i bygda, som lever etter han er: «Farimeg», sa'n Anders Lerberg.

Som 13-åring skjøt han sin første elg, det var med en munnladningsrifle og like utenfor setervollen. Kanskje var det denne første elgen som gav ham gnisten, for året etter ble det flere. Men nå lar vi Anders fortelle: På Saukjenåsen skjøt jeg 2 en gang. Det var jeg og'n fabro Martin. Vi skulle ta oss en tur inn til Krokstjern for å fiske sik som det var mye av der inne den gang. Vi var kommet opp på åsen og skulle til å gå utover noen ller da jeg får se ferske far etter elg. Jeg sier da til fabro at han skulle bie litt her mens jeg tok meg en tur for å se, for jeg hadde geværet med. Jo, da jeg hadde kommet et stykke ned i hallingen mot et lite tjenn som lå der, raser det avsted en elg. Jeg brenner på den, men det så ut som om den ikke gjorde stort av det. Men litt etter fikk jeg se den igjen da den skulle over en haug. Jeg gir den en salve fra det andre løpet. Da jeg kom dit bort låg den der. Men da skreik'n fabro og lurte i alverden på hva slags skyting jeg dreiv med, for han hadde jo ikke sett noe. Men det viste seg at det nok hadde vært to elger i følge, for den første jeg skjøt på låg nede i lia den og. Fabro blev fornøyd og tok til å lemme opp elg.

Garnene satt vi ut likevel, og vi tok seks bismere-

pund sik om natta. Så dengang blev det fangst, farimeg blev det ikke det!

Anders forteller om sin hund «Sleip», den beste av alle de elgehundene han har hatt. Reint vemodig drømmende blev Anders da han fortalte og mintes, fra den tid han og Sleip for over Holleiaskogene og andre skoger. Sleip var av de kjente Walo-hundene, fortalte han. Første høsten skjøt han tre elger for den, og den var da bare ni måneder gammel. Den første elg etter en lang og slitsom los. Dette var en sint elg som ville ta Anders etter at han hadde skutt på den. Elgen kom settende mot ham før han hadde rukket å sette inn en ny patron. Anders måtte skyndsomt søke bak en stor stein i nærheten, for å redde seg. Og da begynte en dans rundt steinen for å holde seg unna elgen som både bysket og tverrvendte for å nå Anders. Da var det Anders kom på hunden, og så ropte han kvast: «Sleip, ta'n». Og Sleip som var like ved kastet seg med en gang i hasene på elgen. Da er det elgen snur seg for å ta Sleip, og da får Anders i en fart puttet i en ny patron, kommet fram fra steinen og gitt elgen det drepende skudd.

For Sleip hadde Anders mange ganger loser som gikk hele døgnet, og hvor nattlyet bare kunne være en lurvet granbuske, hvor det falt seg. Slik som den gang Sleip tok ut en okse oppe i Sannkjenåsen. Det var alt ut på ettermiddagen, det blev bare en liten stand før elgen drog og satte straks utover åsen mot vest. Anders ventet den ville stanse igjen nede på Gruveåsen, men det drog ut til Anders en halvtimes tid etter får høre Sleip stå med elgen høgt opp i Flagget. Det hadde tatt til å striregne da Anders tok seg fram over Langedal og oppover de bratte tette liene opp mot Flagget. I blant når han stanset kunne han høre Sleips boff der han sto med elgen høgt oppe. Men elgen var nok av de gamle strenderne for det hørtes ut som den fløtte seg flere ganger. Slik blev det alt mørkt før Anders nådde opp til standen og hadde kunnet skyte om han hadde set. Alt i et hørte han elgen gikk inne i krakskogen like ved. Da elgen syntes å ha roet seg og boffene av Sleip blev rolige fant Anders fram til et tett tre som kunne gi ham noe ly og beskyttelse mot regnværet. Her måtte han slå seg til ro og vente på morgenen da det blev lyst nok igjen. Anders hadde hengt igjen skreppen med mat i en gran nede under åsen, for at det skulle bli lettere å ta seg fram oppover. Og en slik natt uten mat og varme, men med våte klær og mørke, den blir lang. Men vissheten og gleden over å ha hunden i nærheten det gav ham følelsen av selskap. Men det blev den lengste og

verste natt Anders hadde hatt, fortalte han. Regnet holdt på mest hele natten, det rant vann over alt, og av det jeg blev gjennomvåt tok jeg til å fryse. Elgen stod «børr» fast kanskje låg den iblant og, for hunden var rolig. Utpå natta kom Sleip bort til meg, det var da jeg fraus som verst, ville vel se om jeg var på plass. Ja, da tok jeg Sleip en gang under hver arm og holdt den hardt inn til brystet, for å varme meg. Sleip gikk mellom meg og elgen mange ganger og for hver gang han var hos meg måtte jeg varme meg, Ja, det blev en eveleg lang natt, ja, farimeg var det ikke det, sa Anders. I grålysningen om morgenen var Sleip borte hos elgen og boffet da, for at jeg skulle høre hvor de var. Jeg prøvde sikteskuret mot morgenljørsken flere ganger, men det tok tid før det blev lyst nok til at jeg kunne se siktene mot skogen. Endelig såg han sikteskruene og begynte å ta seg framover mot Sleip og elgen. Men-men, da tidde Sleips bjeff, det kom som en iltrere bjeff, elgen gikk. Så blev det igjen flyging, dit hvor sparsomme bjeff hørtas når Sleip var innpå. Det bar ned i Soknedalen og på formiddagen kom Anders fram til en plass og spurte om de hadde sett eller hørt noe til en elgelos. Jo, for vel 1 time siden hadde de sett en elg og en hund gå over elva og over på østsida. Da var det ikke mer å fly etter for Anders, og etterat han hadde fått kjøpt noe mat, drog han over åsen igjen til Langedal hvor han hadde skinnskreppa si hengende. Ved kveldsleite kom han fram til Lerbergseter, og da var Sleip kommet. Ja, slik kunne det gå når det bar på viote...

Et tilfelle av de sjeldne hendte for Anders en gang. Etter en lang los på en stor elgokse ble det stålos oppe på Røysåsen. Det var som elgen ville bli gående der oppe på de snaue furubrenner, alt mens Sleip danset foran den, for å få den til å bli irritert og stanse. Anders hørte denne urolige stand mens han sprang utover fra Løndalsåsen hvor elgen hadde vært. Anders trodde det var en hel elgfamilie ettersom Sleip var så urolig. Endelig nådde Anders opp slik at han kunne se innover brenna. Og der ser han det står en stor elgokse og senker hodet mot Sleip. Anders har fint tak på den og gid den kulen midt på bogen. Det er som det gjør et søkk i elgen, og Anders hørte kulen slo an. Men elgen ble stående, sprikende med alle bein plantet i bakken. Anders er ikke sein om å gi den en kule til, også den hørte han slo an. Men elgen blir stående. Dette syntes noe mystisk, men da den hadde fått den tredje kulen og ikke valt over ende, forsto Anders at det var noe galt fatt, og gikk bort til elgen. Anders såg nå at det randt blod både fra nese og munn, og fra

bogen hvor de tre skudd satt. Anders hadde sett slikt før av husdyr heime på gården, og han forstod at elgen hadde fått sjokk eller dødskrampe. Han gikk da like bort til elgen og veltet den overende.

Bjørn hadde ikke Anders truffet mer en gang på Holleia, det var ved Sørli på Grams-Holleia. Sleip hadde hatt los på den, men jeg fikk bare et langt skudd på den og traff den nok ikke. Noen etterkommere av Sleip fikk ikke Anders. En hvalp som tegnet bra og som hadde Sleip til far, blev ved et uhell ubrukbar. Det var i nærheten av Nakkerudvollen at Sleip og hvalpen holdt en elg. Anders kom

Anders Lerberg.

Foto: Einar Heimås Dokken.

innpå og skjøt. Det viste seg at hvalpen hadde vært i skuddlinjen og kulen hadde klippet manken av nakken hans. Etter den tid ble hvalpen skuddredd og ble ubrukelig på elgjakt.

Som ung gutt var Anders meget med Jens Gram på jakt, først som bærer, og det var vel da hans lyst til jakten og skogen tok til å feste rot, slik at det kom til å vare livet ut. Rosende kunne Anders omtale Jens Gram, den store banebrytende løshundjeger, men han var for meget av en sportsskytter, som skulle ha fine skudd og helst skyte alt selv.

Blant alle de elger Anders har skutt og har vært med på, er den største han har skutt på 80 bismerpund. Det var ved Velsvannene i Soknedalen.

Dette var litt om storjegeren, skogbrukeren og bon-

den Anders Lerberg. Men Anders Lerbergs praktiske syn gav utslag også til andre interessefelt og han var derfor mye med i det offentlige liv, bl. a. medlem av forstandskapet i Ringerikes Sparebank i ca. 40 år.

Anders Lerberg hørte til den type mennesker som er vanskelig å finne i vår tid: jordnære, ættestolte, høviske. Kanskje følte de seg ofte for selvgode, kloke og rike, men de ruvet likevel, som den rygg-rad i landet de var.

Jeg vil huske Anders slik, høvisk, kvassøyd og med buskede lange øyenbryn, stor og ruvende med skrepper og gevær stå på den velbrukte trammen på setra og la blikket streife over kjente kjære skogåser....

Lerberg seter

Foto: Einar Heimås Dokken.

Lerberg seter er av de eldste setre som enda står på Holleia, selv om den i dag har fått forfallets preg over seg. Mange er de mennesker som gjennom et par hundre år har vært inne her, enten for skogsdrift, jakt, fiske, fritid eller for å besøke seterfolket. Det blei setret her til for henved 40 år siden, og Martha Dammen, som er datter på Lerberg og nå 82 år, fortalte meg at hun i ungdommen var seterjente her i 7 år. Det var slitsomt iblant sa hun, men interessant. Verst var det når det hadde regnet mye, for da var alt så bløtt. Men det kom så mange bygdefolk opp her, og da blei det straks hyggelig, sa hun og mintes kanskje undommelige eventyr. Det

var også her Anders oftest låg når han drev elgjakt om høsten. Lerbergsskogene og skogene ellers omkring var gode elgmarker, så gjennom tidene er mange elger kjørt frem på setervangen her. Her låg også kjørerere og hoggere når det var skogsdrift i nærheten. Og her har slit, væte og forbannelser, blandet med ramsalte eller oppmuntrende historier, kommet fra svarte kvaefylte fjes ved peisvarmen eller køya om kvelden, blandet med lengten etter helg, da lengselen fikk avløp sammen med unger — og kjerring....

Einar Heimås Dokken.

Ringeriksmålet

«Språket går fint det, men jeg kan bare de gamle ordene. Det er så mange nye ord jeg ikke forstår,» sa Peter Sannerud, ådølingen som hadde vært i Canada siden 1927. (Ring. Bl.) Ja, på 44 år er mye skjedd med ringeriksdialekten. Den største forandringen kom i 1920-årene. Grunnen/grunnene var mange: Radion, bedre kommunikasjoner og samkvem med byen. Ringerike gikk gradvis over til å bli et utkantstrøk av byen — Hønefoss — handelsentret, der så mange snakket «fint». Prester, lensmenn og lærere var som oftest innflyttere, som brukte bokmålet. Det var så lett å ta etter, kanskje også litt mindreverdig-kjensle og narraktighet hjalp til.

Ord som *nykjil*, *lykje* og *stykke* ble nøkkel, løkke og støkke, *vønnøy* ble vindu. Verbene *vart*, *vorti*, *vorti* til blei og blitt (med tjukk l). Spørrepronomenne *hekke*, *håkke(n)*, typiske ringeriksord, stoppet ei tid ved «vekke» og gikk over til «hvem, hvilke».

Ringeriksmålet, som det ble snakket ved århundreskiftet, var ikke vakkert eller klangfullt, sammenliknet med f. eks. målet i Vest-Telemark eller Øvre Hallingdal, men det var ekte og uttrykksfullt. I en Osloavis ble det diskutert hva som var riktig: «Istedenfor eller istedetfor.» På ringeriksmålet heter det «istellafør», enkelt og greit.

Og så vil jeg fortelle på ringeriksmål, morsmålet mitt, om «Følk som før etter veien».

(Jo, det heter «veien», ikke «vegen», men «vegen» levde ennå i «vegasjelle», «vegalaust» og «oppatvega» (brøytet).

Di fleste jikk, no'n hadde travelt å jikk både fort å lett, andre hadde go' ti' å drog sei etter veien. Den værste var vel'n Krestjan Hæljedag, de var bare såvitt'n fløtte beina, å'n tagg sei fram. Men en som hadde fart i skråtten, var Kandidaten, cand. teolog Engebret Færden, amtskolebestyrer. Han jole mange byturer i åre ifrå Høksbygda, (Haugbygda) sju mil vær vei, om såmmår'n i grå støvfrakk, me grårannete paraply å kælvesjinn-skreppe. Om såmmår'n jikk'n åver skauen å Lommedæl'n, men om vinter'n storveien — «Sjåse'n som dom sa. Da hadd'n fiskerkjælke me ei kasse på å piggekjepper. Han hadde så lett et gånglag, å ittno åverflødi fett

på skråtten som heft'n. Han hadde traske Europa runnt å set å hørt my.

En aen kjennt mann som åfte tråve over Ringerike var reddaktør Anders M. Melum, han som ga ut de vesle blae «NU». Han samle å skreiv bygdenytt å leverte «NU» tel abonenta, helt øfst i Hallingdal. Han var føtt i Skogn i N. Trøndelag i 1848 å døe i Soknedæl'n, 94 år gamal. 29. oktåber 1944 vart de rest en minnestein åver'n på Lunnerkjørgar'n.

«Han vanket vidt
i gård og grend
med folk og ætt
han var en venn
og skrev om ættens minne.»

Et par gamle følk, 'n Henrik å 'a Stina hadde au ruta si åver skauen. Ærlie å reinslige var 'om å allri tagg. Ingen nekte dom husrom, de var di eineste som fekk ligge på låven på Langbru. Där kunne dom være ei par dar å stelle sei me vask å bøting, mat hadde dom sjølve. «Såpesvart'n» var au en reinsli fyr, mager å me svart sjeggstubb. Han hadde ei lita trekasse me ei reim åver aksla å søllte såpestøkker. «Greven» var en grå, langkrokete kar. Han bare jikk, å levde a de'n fekk. De vart sagt atte'n var a «bære» følk. «Marimann», han rusle omkring å tagg vist aldri, han fekk sei arbe no'n dar av-å-tell å tente no'n sjellinger.

«Den væsle fæier'n», Axel Anderson, var svensk a føssel. Han hadde plage mor si da'n kām te væla, han var tii'n me kjæirsrnett, førtælt'n. Han fór runnt i bygdene å fedde piper. Åver høgre aksla hadde'n feiekoster a spansrør å et reip me ei mælmekele i, å sotskrapa hang åver vinstre aksla. Han hadde sjinnboksed å bussrull, som var stappe ner i boksa, den vart høllt oppe me ei lærreim me mäsingspenne, spennna hadde fårm som et anker. På hue hadd'n kallåt å alt var svart som sot. Han fraus ihæl på lannveien ei vinternatt. Han var gla i flaska, somme sjei, måtta.

«Dramensra» kallte dom ei som jikk bare om såmmår'n. Hu bar på en sekk, där hadd'a kleer å

litt a vart. Hu hadde tellhøll på Frøysusetra, dær budd'a my a såmmår'n. Ei aen ei som jikk my om såmmår'n, me en sekk på ryggen, som de var sengkleer i, var ifrå Lærdal, sa'a. De var allt 'a sa om sei au. Ingen a disa to værken tagg heller hadde no å sælja.

Men de hadde klees-jøda, som stabbe omkring me et digert knyte a svart ty. En kunne unners på håssen dom gredde å ta sei fram me så tong ei bøl, de hennte'a sette sei fast i døra nå' dom kåmm inn. Dissa kara var jo småvøksine au.

Han Hans sokkerbaker å 'a Marja, dom budde på Blybærshauen ve Hønefoss, men dom jikk my me ei lita vågn å søllte sokkerty å no dom kallte «kolrastenger». I Pinshælja var 'om i Sunnvøllen, helles var 'om my på Hellannsmo'n au. Han Hans var liten å tuslete, me svart, tynnt sjegg. Hu Marja var runn å tong.

Men de var mange som kjørte au. Han Embret å'n Ola Thoen å'n Hans Vælven kjørte kru ifrå krumølla på Hofsfoss tel Krestjanja. Dom brukte stivvogn me karmen å hadde et røtt flag, spikre på en kjepp, som var bønnin fast bak på vågna. Dom kjørte i skrett hele veien, krutynnene måtte itte riste, men om vinter'n, på sleaføre, kunne dom nokk dulle på litt utførbakke. Krukjørerera var innom på Sunnøya å vilte.

Om høsten var'e potetkjøring te by'n, Ringerikspoteter å Grønærter, no'n æpllass au. Utpå vinter'n var'e ruhælmkjøring te Høvik glasverk, glasvaren vart pakke inn i ruhælm, bryggeria brukte au hælhmhysker på flaskene. Ringeriksheller vart helst kjørt inn om vinter'n, levert hos Hoxmark i Akersgata, dær var'e stallrom au, likeså hos brødrene Hansen i Storgata var'e bonnstaller. Husrom te kjørereka var som regel i Hotel Ringerike, oppe i Akersgata, no'n kallte de «Svinesunn», gata var så smal å trång dær. De mest allminnelie var å kjøre te Smesta i Bærom fyste dagen å ligge dær om natta, dom låg på golve, me en høysekk unner hue å me ei trøye heller en frakk te åverbressel. De jikk me tre—fire dar på en bytur. De hennte au de vart kjørt et lass me hasselkjepper, som sku tel kruværke

i Nitedal. Hassel'n vart høggin i sevjatia å bårkeflådd. Kruværke brennte'n te køl, som de vart laga kru a.

De var mange som sat på lasse å sång, denti. De var visa om Hjalmar å Hulda, Marlbråk i leding fore, hans hug til orlåg stod, de var Alperosen å sjellingsvisar. Visekremmera var itte så sjeldne, dom sång melodi'n au.

Av-å-tel kåm et taterfølje, di fleste tagg, fekk dom ittno, jikk dom baklengs utat å la ijen di værste forbannelser som taterspråke hadde. Men du væla før velsignelser de vart nå' dom fekk no'n brøsjiver, heller litt jælp me å få sydd et plagg på symasjin. Di fleste hadde hester, å kara satt på lasse, men kjeringer å onger jikk hus-i-møllom å tagg. Ofte kunne'n se kjerringene me pipa i kjeft'n å ongen på ryggen. «Nå ykel a gått, nå mamma», sa ei lita taterjente, da mor hennes hadde fåt go fyr i pipa. Ei som hadde en liten sugaronge på ryggen, knefte opp trøya å slengte det eine brøste opp på aksla, da ongen sutra å ville ha mat. De var vel itte alle som hadde de så lettvinnt!

Om høsten kåm ku- og saudref'tne, mest ifrå Hallingdal, på vei tel Krestjanja. Dom stanse åfte en dag heller to, dær'e var en hamnehage, å sølte livkuer å slaktedyr. Hallinga hadde svarte vømmelskler, vest me søllknapper i å tongt kløkkekje a søll. Som åftest jikk dom i sjort'ærma, raurutete å jille i færjene, å me svart filthatt. Dom var allti litt sjegete, dissa dreftebønne, dom balberte sei vist itte. Men dom hadde en tobakkdåse me speile i, å ei lita saks som dom kløfte sjegete me. A' dom som kjøfte krøtter var'e itte alle som hadde nåkk å betale me, men hallinga ga henstann, å som regel kåmm dom ijen utpå vinter'n, ve markenstier å fekk oppgjør.

De var mange andre som fór etter veien au. Brilllekremmerer, turister, melletærer på utmarsj. De ramle i vågnjul mot pokkstei, skrik unner sleameier å single i hestevækker. Musikk som kåm'ne genrasjoner aldri vil få lye tel.

Peter Lyse.

Indbydelse

Som bekjent har det ikke vært muligt at få udført den påtenkte almindelige Bjørnejakt. Den tiltagende mængde af Bjørn, som medbliver at utbrede sådan ødeleggelse på kreaturer, at det endog kan befrygtes at i fremtiden kunne angribe mennesker, gjør det imidlertid høist nødvendigst, at noget foretages til disse rovdyrs udryddelse. Virksomme midler hertil ansees jakt med gode bjørnehunde som opledelse og indringning af Bjørnehider at være. Man har derfor anset det hensigtsmæssigt at lønne duelige bjørneskyttere, som påtage sig at oplede og indringe Bjørnehider, samt efter modtagen underretning straks at foretage jagt på ethvert sted, hvor Bjørn hadde vist sig, eller gjort skade. Men til udførelse heraf behøves en pengeunderstøttelse, som ikke billigen kan ventes af enkelte mend. Opfordrende dertil have derfor undertegnede troet at burde indbyde deres medborgere til at gjøre et sammenskud til danelse af en jaktkasse, hvis fond ene anvendes til udryddelse af Bjørn. Ethvert med nok så lidt bidrag modtages derfor med erkjenthed. Indkommer der såmeget, at det påtenkte foretagende kan udføres, skulle vi efter moden overveielse med flere kyndige mend, uden videre ophold lade iverksætte, idet vi sparsommeligste anvendelse af de betrodde penge, hvorfor et nøiagtigt regnskab skal blive aflagt og bekjentgjort.

Før øvre Ådalen have vi formået hr. Erik Holte til at ombere denne indbydelse samt at modtage de penge som enhver godhetsfuld herved måtte tegne sig for til ovenangivne øiemed og anmode hr. Erik Holte at få det påtegnede indskud indfordret inden dette års udgang.

Ringerige den 20 oktober 1835
På egne og medkomiteens vegne

Anders Oppen

Jern
Bygningsartikler

Malerverer
Innredninger
Dører - Vinduer

Teglverksprodukter

Ring Bygg a.s

3501 Hønefoss - Telefon 22711

Modum Bygg

3370 Vikersund - Tlf. 857012

A.S HØNEFOSS

ØL- OG MINERALVANNDEPOT

FRYDENLUNDS BRYGGERI - A.S RINGNES BRYGGERI - A.S SCHOUS BRYGGERI
NORA FABRIKKER A.S

**Distriktets
leverandør
av øl og
mineralvann**

**Adresse: HENSMOEN
Rute 2037
3500 HØNEFOSS**

Telefon: 31211